

GUY DE MAUPASSANT

BEL AMI

a szépfiú

KÍSÉRTÉS. CSÁBÍTÁS. MEGSZÁLLOTTSÁG.

Guy de Maupassant

A SZÉPFIÚ

FORDÍTOTTA
BENEDEK MARCELL

Könyvmolyképző Kiadó
Szeged, 2007

ELSŐ RÉSZ

1

Mihelyt a kaszírnök visszaadott az ötfrankosából, Georges Duroy otthagya a vendéglőt.

Mutatós alakja lévén, természetéhez és az egykori őrmester testtartásához illően kifeszítette a mellét, katonás, megszokott mozdulattal megpödörte bajuszát, s gyors pillantással végignézett a megkésett vacsorázó vendégeken – a csinos fiúk megszokott pillantásával, amely úgy terül szét, mint a vetőháló.

A nők valamennyien felkapták a fejüket, és ránéztek: három kis munkáslány, egy középkorú zenetanárnő – rosszul fésült, elhanyagolt teremtés, örökké poros kalapban és mindig ügyetlenül fölvert ruhában – meg két polgárasszony, aki férjével együtt rendes látogatója volt ennek a szabott árú vacsorákkal dolgozó kiskocsmának.

Kinn a gyalogjárón egy pillanatra megállt, és gondolkozni kezdett, hogy mitévő legyen. Június 28-a volt, s mindössze három frank negyven maradt a zsebében; ennyivel kellett boldogulnia a hónap végéig. Ez annyi, mint két vacsora ebéd nélkül vagy két ebéd vacsora nélkül, ahogy tetszik. Meggondolta, hogy az ebéd huszonkét souba kerül, a vacsora ellenben harmincba, tehát ha beéri az ebédvel, egy frank húsz centime haszna van, s ebből még telik kétszer kenyérré és virslire meg két pohár sörre a bulváron. Ez volt legfőbb kiadása és mulatsága esténként, s most el is indult lefelé a Notre-Dame-de-Lorette utcán.

Úgy járt, mint abban az időben, amikor még a huszáregyenruhát viselte, mellét kifeszítve, lábát kissé széjjeltartva, mintha éppen a lóról szállana le, brutálisan törtetett a zsúfolt utcán, horzsolta az emberek vállát, félrelökte őket, hogy ki ne kelljen térnie az útjából. Kopottas cilinderét kissé a fülére csapta, és erősen levágta sarkát a kövezetre. Úgy látszott, mintha folyvást ki akarna hívni valakit – a járókelőket, a házakat, az egész várost –, mert így illett ez a civilbe züllött szép katonához.

Bár hatvanfrankos ruha volt rajta, maradt még benne valami lármas, kissé közönséges, de valóságos elegancia. Magas, jó növésű, szőke fiú volt, sötétszőke haja kissé vöröses árnyalatú, kipödört bajusza fődte az ajkát; világoskék szemében egészen kicsiny pupilla feketélt, haja természetesen hullámozott, közepén kettéválasztva – mindenestül nagyon hasonlított a ponyvaregények gonosz csábítójához.

Olyan nyári este volt, amikor Párizs levegőtlenül fulladozik. A város forró volt, mint a katlan, és mintha izzadt volna a fojtó éjszakában. A csatornák bűzös leheletet fújtak gránitszájukból, s a föld alatti konyhák alacsony ablakaiból a mosogatóvíz és a megáporodott mártások undok miazmái szálltak fel az utcára.

A házmesterek ingujjban, szalmafonatú széken lovagolva pipázta a kapuban, s a járókelők elnehezedett lépéssel, födetlen fővel, kalapjukat kezükben tartva vánszorogtak.

A bulvárra érve Duroy újra megállt, mert nem tudta elhatározni, mitévő legyen. Most a Champs-Élysées-re és a Bois de Boulogne sugárútjára kíváncszott, hogy a fák alatt egy kis friss levegőt szívhasson; de másik vágyódás is dolgozott benne, valami szerelmi kaland után.

Hogyan terem meg vajon ez a kaland? Erről fogalma sem volt, de várta már három hónapja, napról napra, estéről estére. Hiszen itt-ott, némelykor, lopott egy kis szerelmet szép arca és csinos megjelenése segítségével, de mindig valami többre, jobbra várankozott.

Üres zsebével, forró vérével lángba borult a fel és alá kószáló nőszemélyek érintésétől, akik az utca sarkán fülébe suttojják az embernek: „Nem jössz be hozzám, szépfiú?” De nem mert utánuk menni, mert fizetni nem tudott; különben is egyebet várt, kevésbé közönséges csókokat.

Pedig szerette azokat a helyeket, ahol nyüzsgönek az utcalányok, szerette tánchelyiségeiket, kávéházaikat, utcáikat; szeretett szomszédságukban lenni, beszélni velük, szerette tegezni őket, beszívni erős parfümjüket, érezni a közelségüket. Ezek is csak asszonyok, szerelemből élő asszonyok. Nem nézte le őket a jó családból való ember vele született megvetésével.

A Madeleine-templom felé fordult, és sodródott a tömeg áradatával, amely a hőségétől elnehezedve folydogált. A zsúfolt nagy kávéházak kiáradtak a gyalogjáróra; a kivilágított homlokzat éles és nyers fényében mutogatták iszogató vendégeiket. Kis négyszögletes vagy kerek asztalokon mindenféle árnyalatú, vörös, sárga, zöld, barna folyadékok álltak előttük; a vizeskancsók belsejében ragyogtak a nagy, átlátszó jég hengerek, amelyek a szép tiszta vizet lehűtötték.

Duroy meglassította járását, és torkát összeszorította a szomjúság.

Forró szomjúság, a nyári esték szomjúsága fogta el, s arra a gyönyörűséges érzésre gondolt, amikor hideg italok ömlenek az ember szájába. De ha csak két pohár sört megiszik ma este, vége a holnapi vékony vacsorának, s a hónap végi éhezéseket túlságosan jól ismerte.

Azt gondolta magában: „Ki kell húznom az időt tíz óráig, aztán majd az Americanben megiszom a sörömet. A kutyafáját, de szomjas vagyok!” És nézegette azt a sok embert, aki mind asztalnál ül és iszik, olthatja a szomját, ahogy neki tetszik. Vakmerő, hetyke arccal haladt el a kávéházak előtt, s egy szempillantással megítélte a vendégek arcáról, ruhájáról, hogy kinek mennyi pénz lehet a zsebében. Valóságos düh fogta el a nyugodtan üldögélő emberek ellen. Ha kikutatná a zsebüket, aranyakat, ezüst és réz aprópénzt találna benne. Átlagban mindegyiknél lehet legalábbis két arany; vannak vagy százan a kávéházban; százszor két arany annyi, mint négyezer frank! – Disznók! – mormogta magában, miközben kecsesen himbálta a derekát. Ha csak egy is keze közé kerülne, valamelyik utca sarkán, sűrű sötétségben, biz’ isten lelkifurdalás nélkül kitekerné a nyakát, akárcsak a parasztok szárnyasainak, nagygyakorlatok idején.

És eszébe jutott Afrikában töltött két esztendeje, amikor az arabokat sarcolgatta a kis déli állomásokon. Kegyetlen, vidám mosoly

futott végig az ajkán egy kiruccanás emlékére, mely az Uled-Alan törzs három tagjának életébe került, ő és társai pedig húsz tyúkot, két birkát és valami aranyat is szereztek vele, s a tetejébe fél esztendeig mulattak a dolgon.

A bűnösöket sohasem találták meg, de nem is igen keresték, mert az arabot körülbelül úgy tekintette mindenki, mint a katona természetes zsákmányát.

Párizsban más világ van. Itt nem lehet kedélyesen rabolni, karddal és revolverrel, szabadon, távol a polgári igazságszolgáltatástól. Szívében ott érezte a meghódított országra rászabadított katona minden ösztönét. Visszasírta a sivatagban töltött két esztendő. Milyen kár, hogy nem maradt ott! De hát azt remélte, hogy jobb sorsa lesz, ha visszatér. Most pedig – no, most ugyan szép élete van!

Megjártatta nyelvét a szájában, és csettintett egyet, mintha megakarná állapítani, hogy szájpadlása kiszáradt.

A tömeg elcsigázottan, lassan húzódtott el mellette, s neki folyvást ez járt az eszében: „Sok nyomorultja! Ezeknek a hülyéknek mindnek van pénz a mellényzsebében.” Vállával taszigálta az embereket, és vidám dallamokat füttyörészett. A meglökdösött férfiak morogva fordultak vissza; egy-két asszony ilyenformát mondott: „Micsoda vadállat!”

Elhaladt a Vaudeville-színház előtt, s megállt az American kávéházzal szemközt, azon gondolkozva, ne igya-e meg a sörét, mikor annyira gyötri a szomjúság. Mielőtt elhatározta magát, a kocsiút közepén levő kivilágított órán megnézte, mennyi az idő. Negyed tíz. Ismerte magát, mihelyt elébe kerül a teli sörös pohár, egy hajtásra kiissza. Mit csinál aztán tizenegy óráig?

„Elmegyek a Madeleine-ig – gondolta magában –, és szép lassan jövök vissza.”

Ahogy az Opera tér sarkára ért, egy kövér fiatalember került az útjába, és homályosan visszaemlékezett, hogy valahol már látta az arcát.

Utánameredt, kutatott emlékei közt, és félhangon ismételte: – Hol az ördögbe ismerkedtem meg ezzel a pasassal?

Törte a fejét, de nem jutott eszébe; aztán az emlékezésnek egy sajátos jelensége egyszerre csak megmutatta neki ugyanezt az embert kevésbé kövéren, fiatalabban, huszár egyenruhában. Hangosan

felkiáltott: – Az ám, Forestier! – Hosszú lépésekkel utolérte, és a vállára csapott. A másik visszafordult, ránézett, aztán így szólt:

– Mit akar, kérem?

Duroy elnevette magát:

– Nem ismeresz meg?

– Nem.

– Georges Duroy, a hatos huszároktól.

Forestier odanyújtotta mindkét kezét.

– Ó, öregem, hát hogy vagy?

– Nagyon jól, és te?

– Én bizony nem valami fényesen; gondold el, a tudóm olyan most, mintha papírmaséból volna; minden esztendő felét végigköhögöm egy bronchitis miatt, amit Bougivalban kaptam, abban az esztendőben, amikor Párizsba visszajöttem, most éppen négy éve.

– No lám! Pedig olyan egészségesnek látszol.

Forestier azzal karon fogta egykori bajtársát, beszélt neki betegségéről, elmondta az orvosoknál tett látogatásait, véleményeiket és tanácsait, s hogy mily nehéz az ő helyzetében ezeket a tanácsokat megfogadni.

Azt rendelték neki, hogy délvidéken töltsen a telet, de hát lehetséges az? Házasember és újságíró, szép állása van.

– A *Francia Élet* politikai rovatvezetője vagyok. A *Haza Üdvébe* a szenátust írom, a *Globus*-ba pedig időnként irodalmi cikkeket. Amint látod, lett belőlem valaki.

Duroy meglepetten nézett rá. Nagyon megváltozott, megérett. Felépése, magatartása, ruhája beérkezett és magabiztos emberre vallott, potroha pedig olyasvalakire, aki jól szokott ebédelni. Valamikor sovány, karcsú, hajlékony volt, szeleburdi, tányértörő, mindig jókedvű fickó. Három év alatt Párizs egészen más embert faragott belőle: most testes és komoly, halántéka körül néhány fehér hajsza, bár nincs még több huszonhét esztendősnél.

– Hová mégy? – kérdezte Forestier.

– Sehová – felelt Duroy –, csak sétálok egyet, mielőtt hazamegyek.

– Elkísérhetnél a *Francia Élet*-hez, egy kis korrektúrát kell megcsinálnom; aztán megihatnánk valahol egy pohár sört.

– Jó, veled megyek.

Megindultak, karonfogva, azzal a könnyed bizalmassággal, amely

iskolatársak és ezredbeli bajtársak között később is meg szokott maradni.

– Mit csinálsz Párizsban? – kérdezte Forestier.

Duroy vállat vont.

– Egyszerűen megdöglöm éhen. Amikor az időmet kiszolgáltam, ide akartam jönni, hogy... hogy szerencsét csináljak, vagyis inkább, hogy Párizsban éljek; most aztán fél esztendeje alkalmazásban vagyok az Északi Vasútnál, van egy évre ezerötyszáz frankom, egyéb semmi.

– No, ez nem sok – mormogta Forestier.

– Meghiszem azt, hogy nem. De hát mi az ördögöt csináljak? Egyedül vagyok, nem ismerek senkit, nem ajánlkozhatom senkinél. A jóakarát megvolna, csak az eszközök hiányzanak.

Egykori bajtársa tetőtől talpig végignézte, mint gyakorlati ember, aki megítéli a szolgálatra jelentkezőt, aztán meggyőződéses hangon jelentette ki:

– Tudod, fiacskám, itt minden a fellépéstől függ. Egy kicsit ügyes ember könnyebben lesz miniszter, mint irodafőnök. Rá kell erőszakolni magadat az emberekre, nem pedig kunyerálni nekik. De hogy is nem találtál külön helyet, mint ezt a vasúti hivatalt?

Duroy tovább beszélt:

– Kerestem mindenütt, de nem találtam semmit. Hanem most tervezek valamit: felajánlották, hogy lépjek be lovaglómesternek a Pellerin-lovardába. Ott legalább háromezer frankom lesz.

Forestier hirtelen megállt:

– Ezt ne tedd, ez hülyeség, még ha tízezer frankot keresel is. Egyszerre elvágod a jövődet. A hivatalodban legalább el vagy rejtve, senki nem ismer, ha van hozzá való erőd, kikerülhatsz onnét, és megcsinálhatod a magad útját. De ha egyszer lovaglómester lettél, mindennek vége. Olyan ez, mintha főpincér lennél valahol, ahová egész Párizs ebédelni jár. Ha egyszer lovaglóleckeiket adtál társaságbeli embereknek vagy fiaiknak, többet nem tekintenek magukhoz hasonlóknak.

Elhallgatott, gondolkozott néhány másodpercig, aztán megkérdezte:

– Van érettségid?

– Nincs. Kétszer megbuktam.

– Az nem baj, fő, hogy elvégezted a középiskolát. Ha Ciceróról vagy Tiberiusról van szó, tudod körülbelül, hogy ki fia-borja.

– Hát úgy, körülbelül.

– Jól van, senki sem tud többet, kivéve húsz hülyét, aki aztán nem is boldogul. Nem nehéz dolog művelt embernek látszani, annyi az egész mesterség, hogy ne fogasd rajta magadat valami tudatlanságon. Az ember manőverezik, elsikkasztja a nehézségeket, megkerüli az akadályokat, s egy lexikon segítségével lefőz mindenkit. Minden ember olyan buta, mint a liba, és olyan tudatlan, mint a szamár.

Nyugodtan, derűsen beszélt, mint aki ismeri az életet, és mosolyogva nézett az elvonuló tömegre. Hanem egyszerre csak köhögés fogta el, megállt, míg rohama elmúlik, aztán csüggedt hangon tette hozzá:

– Nem kétségbeejtő, hogy nem tudok megszabadulni ettől a bronchitistól? Pedig nyár derekán vagyunk. Ó, ezen a télen elmegyek meggyógyulni Mentonba. Lesz, ami lesz, első az egészség.

Elértek a Poissonniére bulvárra, egy nagy, üveges kapu elé, amely mögött egy szétnyitott újság volt kiragasztva. Három ember állt előtte és olvasta.

A kapu fölött csalogatóan terpeszkedett gázlángokból kirajzolt nagy tűzbetűkkel ez a felírás: *Francia Élet*. És a járóelők, amint hirtelen megjelentek e ragyogó betűk világosságában, egyszerre oly tisztán, világosan voltak láthatók, akárcsak fényes nappal, aztán tüstént belemerültek a homályba.

Forestier kinyitotta a kaput. – Gyere be! – mondotta. Duroy belépett, felhaladt egy fényűző és piszkos lépcsőn, amelyet az egész utca láthatott, s eljutott egy előszobába, ahol két szerkesztőségi szolga köszönt a barátjának, aztán megállapodott egy poros, kopott várószobafélében, amelynek piszkoszöld, hamisbársony falkárpitja telj volt foltokkal és lyukakkal, mintha egerek rágták volna ki.

– Ül le – mondta Forestier –, öt perc múlva visszajövök.

Azzal eltűnt a várószobába nyíló három ajtó egyikén.

Különös, sajtáságos, kifejezhetetlen szag, a szerkesztőségi szobák szaga érzett ezen a helyen. Duroy mozdulatlanul állt, kissé félt, és nagyon meg volt lepve. Időnként emberek mentek el előtte, bejöttek egyik ajtón, és kiszaladtak a másikon, még szemügyre sem vehette őket.

Hol fiatal, nagyon fiatal emberek voltak, fontoskodó arccal, papírlappal a kezükben, melyet futás közben lobogtatott a szél, hol megszedőmunkások, akiknek nyomdafestékes vászonzubonyából kilátszott a tiszta, fehér inggallér, s az úriemberekéhez hasonló posztónadrágot viseltek; óvatosan vitték a nyomtatott hasábokat, a friss, egészen nedves levonatokat. Néha belépett egy-egy feltűnő eleganciával öltözött kis úriember, akinek dereka túlságosan bele volt szorítva redingote-jába, lábszárán túlságosan megfeszült a nadrág szövete, lábát összepréselte a nagyon hegyes cipő – valami társaságbeli riporter, aki az esti híreket hozta.

Jöttek mások is, komoly, nagyképű emberek, lapos karimájú cilinderben, mintha ez a forma kiemelte volna őket a többi ember közül.

Forestier újra megjelent, karonfogva egy magas, sovány férfit, aki harminc és negyven év közt járhatott, fekete frakkot és fehér nyakkendővel viselt, erősen barna volt, bajusza hegyesre pödörve, ábrázatán szemtelen önelégültség tükröződött.

– Isten vele, kedves mester! – szólott hozzá Forestier.

– Vizontlátásra, kedves barátom! – mondta a másik; kezet szorított vele, azzal fütyörészve ment le a lépcsőn, sétapálcáját hóna alatt fogva.

– Ki ez? – kérdezte Duroy.

– Jacques Rival, tudod, a híres cikkíró és nagy párbajhős. Éppen korrektúrárt csinált. Garin, Montel meg ő ma a legszemélyesebb és legdivatosabb cikkíró Párizsban. Nálunk harmincezer frankot keres egy évben, heti két cikkel. – Távozóban összetalálkoztak egy hosszú hajú, kövér, rendetlen külsejű kis emberrel, aki szuszogva jött fel a lépcsőn.

Forestier nagyot köszönt.

– Ez – mondotta – Norbert de Varenne, a költő, a *Halott napok* szerzője, ez is drága ember. Minden tárca, amit nekünk ír, háromszáz frankba kerül, s a leghosszabb sincs kétszáz sor. No de gyerünk a Napolitainbe, mert meghalok szomjan.

Mihelyt a kávéház asztala mellett ültek, Forestier megrendelte a két pohár sört, s a magáét egyszerre hajtotta le; Duroy pedig lassú kortyokban itta, ízlelte, élvezte, mint valami drága és ritka dolgot.

A másik hallgatott, mintha gondolkoznék valamin, aztán egyszerre csak megszólalt:

– Miért nem próbálkozol meg az újságírással?

Duroy meglepetve nézett rá, aztán azt mondta:

– Hát... azért... mert sohasem írtam semmit.

– Eh, meg kell próbálni, el kell kezdeni. Én felhasználhatnálak arra, hogy híreket szerezz, eljárj egy s más ügyben, felkeress bizonyos embereket. Eleinte kétszázötven frank lenne a fizetésed, meg a kocsipénz. Akarod, hogy beszéljek a dolgról a gazdánkkal?

– Hát persze hogy akarom!

– Akkor tégy meg egyet: gyere el hozzám holnap vacsorára; csak öten vagy hatan lesznek: a gazdánk, Walter, a felesége, Jacques Rival és Norbert de Varenne, akit az imént láttál, meg a feleségem egyik barátnője. Rendben van?

Duroy habozott, pirult, nem tudott mit mondani. Végre azt morgogta:

– Az a baj, hogy... nincs rendes ruhám.

Forestier elképedt.

– Nincs frakkod? Ördögbe is, ez pedig nélkülözhetetlen. Látod, Párizsban inkább ágya ne legyen az embernek, mint frakkja.

Aztán egyszerre kotorászni kezdett a mellényzsebében, kihúzott néhány aranyat, odatett kettőt egykori bajtársa elé, és szívélyes, bizalmas hangon így szólt:

– Majd megadod, amikor lesz miből. Bérelj ki vagy vedd meg havi részletre, ami ruhára szükséged van, fizess ki valamit előre, egyszóval segíts magadon, ahogy tudsz, de gyere el hozzánk holnap vacsorára, este fél nyolckor, Fontaine utca 17.

Duroy zavartan szedte fel a pénzt, és azt dadogta:

– Igazán kedves vagy, nagyon köszönöm, elhiheted, hogy sohasem felejttem el...

A másik félbeszakította:

– Ugyan eredj már! Iszunk még egy pohár sört, ugye?

Azzal elkiáltotta magát:

– Pincér, két pohár sört!

Amikor megitták, az újságíró azt kérdezte:

– Akarsz kószálni egy kicsit, vagy egy óra hosszat?

– Persze hogy akarok.

Újra megindultak a Madeleine felé.

– Mit is csinálhatnánk tulajdonképpen? – kérdezte Forestier.

– Azt mondják, hogy Párizsban a kódorgók mindig agyonüthetik valamivel az idejüket, de ez nem igaz. Ha este kódorogni akarok, sose tudom, hová menjek. A Bois-ba csak nővel érdemes kocsikázni, nő pedig nem mindig van kéznél, a zenés kávéházakban meglehetősen, hogy a patikusom meg a felesége jól mulat, de én ugyan nem. Hát mit csináljon az ember? Semmit. Kellene, hogy legyen itt egy akkora nyári mulatókert, mint a Monceau-park, ami éjjel is nyitva van, jó muzsikát lehet hallgatni benne, és friss italokat szűröcsölni a fák alatt. Nem szórakozóhely kellene, hanem kódorgóhely; drága belépődíjat kellene szedni, hogy a csinos nőcskék odacsődüljenek. Finom homokkal felhintett utakon lehetne járni, villanyvilágítás mellett, és leülni, amikor akar az ember, hogy közletről vagy messziről hallgassa a zenét. Ez körülbelül megvolt valamikor a Musard-nál, de kicsit külterleki tánchelyiségekre emlékeztetett, kevés volt az árnyék, kevés a homály. Egy nagyon szép, óriási kertre lenne szükség. Elragadó lenne. Hová akarsz menni?

Duroy meghökkent, nem tudott mit mondani; végre elhatározta magát:

– Nem ismerem még a Folies Bergère-t. Ott szívesen körülnéznék.

Társa felkiáltott:

– Micsoda, a Folies Bergère-ben? Hisz ott megsülünk, mint valami kemencében. De hát nem bánom, azért mégis mulatságos hely.

Azzal sarkon fordultak, és megindultak a Faubourg-Montmartre-utca felé.

A mulatóhely kivilágított homlokzata erős fényt vetett az előtte összetorkolló négy utcára. Egy sor bérkocsi várta az előadás végét.

Amikor Forestier belépett, Duroy megállította:

– Elfelejtettünk jegyet váltani.

– Velem ingyen jöhetsz be – felelte nagyképpően.

Amikor az ellenőrkhöz közeledett, mind a három köszönt neki. A közepén ülő a kezét nyújtotta. Az újságíró megkérdezte:

– Van egy jó páholyuk?

– Hogyne lenne, Forestier úr!

Elvette a jegyet, amit átnyújtottak neki, benyomta a kipárnázott, bőrrel borított ajtót, és bent voltak a nézőtérén.

A dohányfüst finom köd gyanánt fátyolozta el a távolabb eső

részeket, a színpadot és a nézőtér másik oldalát. Ez a könnyű köd vékony, fehér sávokban emelkedett szüntelenül abból a sok szivarból és cigarettából, amit ez a sok ember szívott; összegyűlt a mennyezetten, s a széles bolthajtás alatt, a csillár körül, a nézőkkel megrakott első emeleti erkély fölött füstfelhővel borított eget alkotott.

A befelé vezető széles folyosón, amely a körbefutó sétatárhoz vezet, ahol a nőcskék felcicomázott serege kószál a férfiak sötét ruhás tömegéhez vegyülve, egy csoport nő várta az érkezőket a három bárpult egyike előtt, ahol három kifestett és kiszáradt hölgy trónolt, italt és szerelmet árusítva.

A mögöttük levő magas tükrökben látszott a hátuk s az arra járók arca.

Forestier áttört a csoportokon, gyorsan haladt előre, mint akinek joga van tiszteletet követelni.

Odalépett egy páholynyitogató nőhöz és megkérdezte:

– Hol a tizenhetes páholy?

– Erre tessék, nagyságos úr!

Azzal becsukták őket egy kis födetlen, vörös kárpitos faskatulyába, amelyben négy, ugyancsak vörös szék állott, oly közel egymáshoz, hogy alig lehetett átsiklani közöttük. A két barát leült. Jobbra és balra, hosszú körvonalba, amelynek két vége a színpadig ért, egész sor hasonló rekeszben, mindenütt emberek ültek, akiknek csak a feje és a melle látszott.

A színpadon három, feszülő trikóba öltözött fiatalember, egy magas, egy közepes nagyságú meg egy kicsi, trapézmutatványokat végzett.

Előbb a nagy jött előre, rövid, gyors léptekkel, mosolyogva, és kezének egy mozdulatával üdvözölte a közönséget, mintha csókot dobna.

A trikó alatt kirajzolódtak karjának és lábának izmai, mellét kifejlesztette, hogy kiugró hasa ne tűnjék fel annyira. Arca olyan volt, mint egy fodrászlegényé, mert a haját gondosan két egyenlő részre választotta, éppen a koponyája közepén. Kecses ugrással érte el a trapézt, s a kezén függve úgy forgott körülötte, mint a meglódított kerék, vagy pedig karját kifeszítve, testét kiegyenesítve, mozdulatlanul nyúlt el az üres térben, csak a csuklója erejével tartva magát a szilárd rúdon.

Aztán leugrott a földre, újra meghajolt, mosolyogva, a földszint tapsai között, s a színpalak mellé állt, úgy lépkedve, hogy lábának izmai minél jobban érvényesüljenek.

A második alacsonyabb és testesebb volt; most az lépett elő, és megismételte ugyanazt a gyakorlatot, a harmadik szintén, a közönség még hangosabb tetszése közben.

Hanem Duroy nem sokat törődött az előadással, és hátrafordulva folyvást a nagy sétahelyet nézte, amely tele volt férfiakkal és prostituáltakkal.

Forestier így szól hozzá:

– Nézd csak a földszintet: csupa nyárspolgár, feleségestül, gyermekestül, jámbor, buta pofák, csak bámészkodni jöttek ide. A páholyokban a bulvárvilág, néhány művész, egy-két másodrangú nőcske; a hátuk mögött meg a legmulatságosabb keverék, ami csak Párizsban akad. Miféle emberek ezek? Figyeld meg őket! Akad itt mindenféle, minden foglalkozási ágból, minden osztályból, de a legtöbb a lecsúszottak közül kerül ki. Hivatalnokok, bankok, áruházak, minisztériumok hivatalnokai, riporterek, stricik, polgári ruhás katonatisztek, frakkos gigerlik, akik kocsmában vacsoráztak, az Operából jönnek, s az Italiens-színházba készülnek, s aztán egész seregyanus ember, akiről semmit sem lehet tudni. Ami a nőket illeti, csak egyfajta van: az Americanin vacsoracsillagai, egy-két aranyba kerülő lányok, akik lesik az öt aranyat fizető idegent, és értesítik törzsvendégeiket, amikor szabadok. Valamennyit hat esztendeje ismeri már az ember; minden este, egész esztendőben, mindig ugyanazokon a helyeken látni őket, kivéve amikor egészségi okokból a Saint-Lazare börtönbe vagy a Lourcine-kórházba kerülnek.

Duroy már nem hallgatott oda. Egyik nő a páholy korlátjára ráhajolva nézegette. Kövér, barna teremtés volt, bőre fehérre kenőcsölvé, hosszúkás, fekete szeme szénnel aláhúzva, óriási, hamis szemöldökkel beboltozva. Nagy mellén megfeszült ruhájának sötét színű selyme; kifestett ajka vöröslött, mint valami seb; vadállati, lángoló, túlságosan szenvedélyes jelleget adott neki, de mégis vágyat gerjesztett.

Egy fejrándítással odaintette egyik arra járó barátnőjét, egy ugyancsak kövér, vörösesszőke teremtést, s így szól hozzá, elég hängosan, hogy meghallhassák:

– Nézd, milyen csinos fiú; ha rám szánna tíz aranyat, nem mondanék nemet.

Forestier hátrafordult, és mosolyogva csapott Duroy combjára:

– Ez neked szól, öregem, sikereid vannak. Gratulálok.

Az egykori őrmester elpirult, és ujjának gépies mozdulatával megtapogatta mellényzsebében a két aranyat.

A függöny legördült, a zenekar keringőt kezdett játszani. Duroy megszólalt:

– Nem járnánk egy kicsit a galérián?

– Ahogy tetszik.

Kiléptek a páholyból, s a sétálgatók áradata tüstént magával ragadta őket. Szorongatva, összepréselve, taszigálva, jobbra-balra lökve haladtak, és szemük előtt a kalapok tengere hullámozott. A nők kettesével hatoltak át a férfiak tömegén, tökéletes könnyűséggel surrantak el a könyökök mellett, hátak között, mintha csak tulajdon kényelmes otthonukban mozogtak volna; úgy érezték magukat a férfisokaság sodrában, mint hal a vízben.

Duroy elragadtatva engedte át magát az áradatnak, mámorosan szívta a dohánytól, emberszagtól s a nőcskék illatszereitől megromlott levegőt. De Forestier izzadt, szuszogott, köhögött.

– Gyertünk a kertbe! – mondotta.

Balra fordultak, és bejutottak egy télikertfélébe, amelyet két nagy, ízléstelen szökőkút frissített fel. A ládába ültetett tuják és tiszafák alatt férfiak és asszonyok ittak bádogasztalok mellett.

– Igyunk még egy pohár sört? – kérdezte Forestier.

– Igyunk, nem bánom.

Leültek és nézték az elvonuló közönséget.

Időnként megállt előttük egy-egy ácsorgó nő, és gépies mosolylyal kérdezte meg:

– Nem kínálsz meg valamivel?

Amikor aztán Forestier azt felelte:

– Egy pohár vízzel a szökőkútnál – mormogva távozott.

– Eredj, goromba!

Hanem az a kövér barna, aki az imént a két barát páholyának korlátjára támaszkodott, most újra megjelent, kihívó járással, a kövér szökőkével karonfogva. Igazán jól összeillő szép pár nőszemély volt.

Mosolygott, amikor Duroyt észrevette, mintha a szemük már

bizalmas, titkos dolgokat mondott volna egymásnak; előhúzott egy székét, nyugodtan leült vele szemközt, és leültette a barátnőjét is, aztán csengő hangon szólt a pincérnek:

– Két grenadine-t!

Forestier meglepetten jelentette ki:

– Te se nagyon kéreted magad!

– A barátod hódított meg – felelte a nő. – Igazán csinos fiú. Azt hiszem, képes volnék bolondságokat elkövetni érte.

Duroy megriadt, és nem tudott mit mondani. Pödörgette kunkorodó bajuszát, és együgyűen mosolygott. A pincér elhozta a szörpöt, s a nők egy hajtással kiitták, aztán felálltak, s a barna barátságos fejbiccentéssel és legyezőjével könnyedén Duroy karjára csapva, így szólt hozzá:

– Köszönöm, cicuskám. Nem vagy nagyon beszédes természetű.

Azzal eltávoztak, csípőjüket ringatva.

Forestier elnevette magát.

– Tudod, öregem, hogy nagy sikereid vannak a nők körül? Ezt nem szabad elhanyagolni, így még sokra viheted. – Egy pillanatra elhallgatott, aztán így folytatta, a hangosan gondolkodó emberek álmodozó hangján: – Az ő segítségükkel érvényesülhatsz leggyorsabban.

És mert Duroy még mindig szótlánul mosolygott, megkérdezte tőle:

– Maradsz még? Én hazamegyek, nekem ebből elég volt.

A másik azt mormogta:

– Igen, maradok még egy kicsit. Nincs késő.

Forestier felállt. – Hát akkor isten veled. Vizontlátásra holnap. Nem felejtjed el? Fontaine utca 17. Fél nyolckor.

– Rendben van, vizontlátásra holnap. Köszönöm.

Kezet szorítottak, és az újságíró elment.

Mihelyt eltűnt a tömegben, Duroy szabadnak érezte magát, s újra vidáman tapogatta meg zsebében a két aranyat. Aztán fölkelt, és fürkésző tekintettel tört keresztül a sokaságon.

Hamarosan észrevette a két nőt, a szőkét meg a barnát, akik még mindig büszke koldus magatartásukkal vándoroltak a férfiak tömegeiben.

Egyenesen odament hozzájuk, de közelükben inába szállt a bátorsága.

A barna megszólította:

– No, megtaláltad már a nyelvedet?

Duroy csak ennyit hebegett:

– Teringettél! – De képtelen volt ennél a szónál többet kinyögni.

Ott álltak mind a hárman, megakasztva a sétahely forgalmát; a tömeg megtorpant körülöttük.

Egyszerre csak megkérdezte a nő:

– Nem jönnél el hozzám?

Duroy reszketett a vágytól, és brutálisan felelt:

– Mennék, de csak egy arany van a zsebemben.

A nő közömbösen mosolygott:

– Az se baj.

És karon fogta, a birtokbavétel jeléül.

Távozás közben Duroy arra gondolt, hogy a másik húsz frankkal könnyen bérelhet másnapra estélyi ruhát.

2

– Forestier urat keresem.

– Harmadik emelet, balra.

A házmester barátságosan felelt, megérzett a hangján, hogy tiszteli a lakót. És Georges Duroy felment a lépcsőn.

Kissé zavart, félős, kényelmetlen érzése volt. Életében először viselt frakkot, és nyugtalanzkodott a ruhája miatt. Érezte, hogy minden tekintetben hiányos: cipője elég finom ugyan, mert mindig hiú volt a lábára, de nem lakkcipő, ingét pedig négy frank ötvenért vásárolta reggel a Louvre-áruházban, és túlságosan vékony plasztronja máris töredezni kezdett. Mindennap viselt ingeinek kisebb-nagyobb hiányosságai lévén, még a legkevésbé foszlottat sem vehette fel.

A kellenél valamivel bővebb nadrág lötyögött a lábszárán, úgy tetszett, mintha összezsavarodnék az ina körül, s olyan gyűröttnek látszott, mint a kölcsönruhák általában. Csak a kabát állt tűrhetően, mintha majdnem a testére szabták volna.

Lassan, dobogó szívvel, szorongva ment fel a lépcsőn, főként az a félelem gyötörte, hogy nevetséges lehet; egyszerre csak észrevett

magával szemközt egy kiöltözött urat, aki őt nézte. Oly közel voltak egymáshoz, hogy Duroy hátralépett, aztán elképedve megállt: az az úr ő maga, az ő képét verte vissza egy nagy, földig érő tükör, amely az első emelet lépcsőfordulójánál hosszú folyosóperspektívát mutatott. Megreszketett örömeiben, mert elegánsabbnak találta magát, mint hitte volna.

Otthon csak egy kis borotválkozótükre volt, nem nézhette meg egész alakját, s mert rögtönzött öltözetének különböző részeit igen rosszul látta, túlozta a tökéletlenségeit, s kétségbeesett arra a gondolatra, hogy groteszk látvány lehet.

De most, hogy hirtelen meglátta magát a tükörben, rá sem ismert magára; másvalakinek, nagyvilági embernek nézte tulajdon tükörképét, s első pillantásra igen elegánsnak, sikkesnek találta.

Most aztán gondosan végignézve magát, elismerte, hogy a hatás egészében csakugyan kielégítő.

Ekkor tanulmányozni kezdte magát, mint a színészek szereptanulás közben. Mosolygott, kezét nyújtott, mozdulatokat tett, érzelmeket fejezett ki: csodálkozást, örömet, helyeslést; próbálgatta a mosoly különböző fokait s a szem kifejezését, hogy gálánsnak mutathassa magát a hölgyek előtt, megértesse velük, hogy csodálja és kívánja őket.

A lépcsőházban kinyílt egy ajtó. Megijedt, hogy rajtakapják, és gyorsan megindult fölfelé, attól félvén, hogy barátjának valamelyik vendége meglátta, amint így fintorgatta arcát a tükör előtt.

A második emeleten ismét megpillantott egy tükröt, és lelassította járását, hogy a mozgását megfigyelje. Megjelenését valóban elegánsnak találta. Szépen járt. A lelkét mérhetetlen önbizalom töltötte el. Bizonyos, hogy sikert arat alakjával, érvényesülési vágyával – azzal az elszántsággal, amit ismert magában, s előítéletektől független gondolkozásával. Miközben az utolsó emeletre mászott fel, szeretett volna szaladni, ugrálni a lépcsőn. Megállt a harmadik tükör előtt, megszokott mozdulatával kipödörte a bajuszát, levette a kalapját, hogy haját megigazítsa, és félhangosan mormogta, gyakori szokása szerint:

– Ez aztán a kitűnő találmány. – Aztán kinyújtotta kezét, és csöngetett.

Az ajtó csaknem azonnal kinyílt. Fekete frakkos, komoly, borot-

vált képű inas fogadta; oly tökéletesen volt öltözve, hogy Duroy újra zavarba jött, meg sem értve, mi lehet az oka határozatlan izgatottságának: talán az, hogy öntudatlanul összehasonlította kettejük ruhájának szabását. A lakkcipős inas megkérdezte, miközben elvette Duroy felöltőjét, melyet a karján cipelt, nehogy meglássák a foltjait:

– Kit jelentsek be?

És egy ajtófüggönyt felemelve, bekiáltotta nevét a szalonba, ahová be kellett lépnie.

Duroy egyszerre elvesztette biztonságát, érezte, hogy megbénítja a félelem, lihegett. Most teszi első lépését a várva várt, megálmodott életben. Hanem azért valahogy beljebb jutott. Fiatal, szőke asszony állt előtte, egymaga várta egy jól megvilágított, növényekkel teli nagy szobában, valóságos üvegházban.

Hirtelen megállott, tökéletes zavarban. Ki is ez a mosolygó hölgy? Aztán eszébe jutott, hogy Forestier házasember, s végképpen elrémítette az a gondolat, hogy ez az elegáns, csinos szőke nő a barátja felesége.

Hebegni kezdett:

– Nagyságos asszonyom, én...

Az asszony odanyújtotta neki a kezét: – Tudom, kicsoda. Charles elmondta, hogyan találkoztak tegnap este, s örülök annak a jó gondolatának, hogy meghívta a mai vacsoránkra.

Duroy fülig pirult, és már nem tudta, mit mondjon, úgy érezte, hogy tetőtől talpig megvizsgálják, megméri, megítélik.

Szeretett volna mentegetőzni, kitalálni valami okot, hogy hanyag öltözködését megmagyarázza, de nem jutott eszébe semmi, és nem mert hozzányúlni ehhez a kényes témához.

Leült egy karosszékre, ahol az asszony helyet mutatott neki, s mikor érezte, hogy a szék rugalmas és puha bársonya meghajlik alatta, amikor támogatását, ölelését érezte a simogató bútordarabnak, amelynek bársonnyal bevont háta és karja oly gyöngéden fogta körül, úgy tetszett neki, hogy most valami új, bűbájos életbe lép be, birtokába vesz valami gyönyörűséges dolgot, végre valakivé lett, meg van mentve... és nézte Forestier-nét, aki le nem vette róla a szemét.

Az asszony halványkék kasmírruhát viselt, amelyben előnyösen rajzolódott ki hajlékony dereka és telt keble.

Mezettelen karja és nyaka fehér csipkék habjából kelt ki, amikkel a

ruha rövid ujjait és a kivágás szegélyét díszítették; a feje búbjára fölfésült haj kissé göndörödni kezdett a nyakszirtje körül, és szőke hajpihék könnyű felhőjét alkotta a nyaka fölött.

Duroyt megnyugtatta az asszony tekintete; nem tudta, miért, de annak a nőnek tekintetét juttatta eszébe, akivel előző este a Folies Bergère-ben találkozott. Szürke szeme volt, olyan azúros szürke, mely különössé tette a kifejezését, vékony orra, erős ajka, kissé húsos álla – az egész szabálytalan és hódító, csupa kedvesség és huncutság. Az ilyen asszonyi arcok minden vonásában valami sajátos báj nyilatkozik meg, mindegyiknek mintha külön jelentősége lenne, és minden mozdulata mintha mondana vagy rejtegetne valamit.

Rövid hallgatás után az asszony megkérdezte tőle:

– Régóta van Párizsban?

Kezdte kissé visszanyerni az önuralmát, és így felelt:

– Csak néhány hónapja, nagyságos asszonyom. A vasútnál vagyok hivatalban; de Forestier félig-meddig megígérte, hogy az ő segítségével újságíró lehetek.

Az asszony láthatóbban, jobb indulattal mosolygott; hangját halkabbra fogva ennyit felelt:

– Tudom.

A csengő újra megszólalt. Az inas bejelentette:

– Marelle-né önagysága.

Kis termetű, sötét hajú asszony volt, az a fajta, akit „kis barnának” szoktak nevezni.

Gyors mozgással lépett be; úgy hatott, mintha tetőtől talpig rámintázták volna tökéletesen egyszerű, sötét ruháját.

Csak a fekete hajába tűzött piros rózsa vonta magára erőszakkal a pillantást, ez emelte ki arckifejezését, hangsúlyozta sajátos jellegét, s ez adta meg neki azt az élénk, rikító színezetet, amely illett hozzá.

Kurta ruhás kislány jött utána. Forestier-né eléjük sietett.

– Hozott isten, Clotilde!

– Szervusz, Madeleine!

Összecsókolóztak. Aztán a gyermek nyújtotta oda neki a homlokát, felnőthöz illő biztonsággal.

– Kezét csókolom, néni!

Forestier-né megcsókolta, aztán bemutatta őket egymásnak:

– Georges Duroy, Charles jó barátja, Marelle-né, barátnóm, szeg-ről-végről rokonom is.

Hozzátette:

– Tudja, hogy itt nálunk nincs semmi ceremónia, semmi formáság, semmi póz. Ezt tudomásul veszi, ugye?

A fiatalember meghajolt.

Az ajtó újra kinyílt, s egy kis kövér, kurta és gömbölyű úriember jelent meg, karján egy nagy és szép asszonnyal, aki magasabb és jóval fiatalabb volt nála, modora előkelő, megjelenése komoly. A gömbölyű úr Walter volt, képviselő, bankár, pénz- és üzletember, zsidó és délvidéki, a *Francia Élet* főszerkesztő-kiadója, s a felesége, Basile-Ravalau bankár leánya.

Aztán egymás után jöttek: Jacques Rival, igen elegánsan, és Norbert de Varenne, akinek frakkgallérja ki volt fényesedve, és kissé zsíros is volt hosszú haja miatt, mely a válláig lelógott, s néhány szem korpa is hullott belőle a gallérra.

Rosszul kötött nyakkendőjén meglátszott, hogy nem először van rajta. Az öreg gavallérok bájosságával lépett be, s megfogva Forestier-né kezét, megcsókolta a csuklóját. Amint meghajolt, hosszú haja, mint a víz, szétömlött a fiatalasszony meztelen karján.

Végre belépett Forestier is, bocsánatot kérve, amiért elkésett. De hát benn kellett maradnia a szerkesztőségben a Morel-ügy miatt. Morel radikális képviselő interpellációt intézett a kormányhoz az algéri gyarmatosítással kapcsolatban kért hitel miatt.

Az inas hangosan jelentette:

– Tálalva van.

Átmentek az ebédlőbe.

Duroyt Marelle-né és a kislánya közé ültették. Ismét zavarban volt; félt, hogy nem tudja rendesen használni a villát, kanalat vagy a poharakat. Négy pohár állt előtte, köztük egy halványkék színű. Ugyan mit ihatnak ebből?

Míg a levest ették, senki sem szólt semmit, aztán Norbert de Varenne megkérdezte:

– Olvasták a Gauthier-pört? Micsoda furcsa história!

És megvitaták ezt a zsarolással vegyített házasságtörési esetet. Nem úgy beszéltek róla, mint ahogy családi körben meghányják-vetik az újságok híreit, hanem ahogy orvosok beszélnek betegségekről

vagy kofák zöldségekről. Nem háborodtak fel és nem csodálkoztak a tényeken: csak a tények mély, rejtett okait keresték foglalkozásszerű kíváncsisággal, teljesen közömbösen nézve magát a bűnt. Iparkodtak világosan megmagyarázni a cselekvések eredetét, meghatározni mindazokat a lelki jelenségeket, amelyekből megszületett a dráma, egy sajátos lelkiállapotnak tudományosan levezethető eredménye. Az asszonyok is szenvedélyesen kivették részüket a kutatás munkájából. Más aktuális eseményeket is megvizsgáltak, magyarázgattak, megnézték minden oldalról, mérlegelték értéke szerint, azzal a gyakorlati szemmel, azzal a látásmóddal, amely az újdonságkereskedőket, az emberi komédia sor szerint fizetett árusítóit jellemzi – mint ahogy a kereskedő vizsgálgatja, forgatja és mérlegeli a portékát, amit majd a közönségnek szállít.

Aztán egy párbaj került szóba, és Jacques Rival kezdett beszélni. Ez az ő szakmája volt: senki más nem szólhatott hozzá.

Duroy meg sem mert mukkanni. Néha ránézett a szomszédjára, akinek gömbölyű keble meghódította. Aranyszálon gyémánt csüngött le a füléről, mintha egy vízcsepp hullott volna a bőrére. Időnként tett egy-egy megjegyzést, amelyet mindig megmosolyogtak. Bolondos, kedves, meglepő szellemesség lakozott benne, a tapasztalt csitrié, aki nemtörődöm módon nézi és könnyed jóindulatú kételkedéssel ítéli meg a dolgokat.

Duroy hiába iparkodott valami bókot mondani neki, s mert semmi sem jutott eszébe, a leányával foglalkozott, töltögetett a poharába, odanyújtotta neki a tálat, kiszolgálta. A gyermek komolyabb volt, mint az anyja, komoly hangon köszönte meg, kurtán biccentett a fejével.

– Nagyon kedves – mondta, és gondolkozva hallgatta a nagyok beszédjét.

A vacsora igen jó volt, mindenki lelkesen dicsérte, Walter úgy evett, mint a farkas, nem is igen beszélt, s a pápaszeme alatt elsurranó pillantással nézte az elébe tartott tálakat. Norbert de Varenne sem maradt el mögötte, és néha rácsöppentette a mártást az ingmellére.

Forestier mosolyogva és komolyan ügyelt mindenre, egyetértő pillantásokat váltott feleségével, mint jó cimborák, akik együtt hajtának végre valami nehéz, de pompásan sikerült feladatot.

Az arcok kipirosodtak, a hangok nekiöblösödtek. Az inas minden pillanatban fülébe mormogta a vendégeknek:

– Corton, Château-Larose?

Duroynak a Corton volt ínyére, és mindig telitöltette a poharát. Édes vidámság szállta meg; meleg jókedv szállt gyomrából a fejébe, végigfutott a tagjain, áthatotta egész testét. Érezte, hogy tökéletes jólét árad szét benne, az élet és a gondolat, a test és a lélek jóléte.

Elfogta a vágy, hogy beszéljen, hogy észrevétesse magát, hogy meghallgassák és megbecsüljék, akárcsak ezeket az embereket, akiknek minden elejtett szavát gyönyörűséggel élvezték.

Közben szüntelenül folyt a társalgás, gondolatot gondolatba öltve, egyik tárgyról a másikra szökdelve, egy szó, egy semmiség miatt – végigment a nap eseményein, és röptében ezernyi kérdést érintett, aztán visszatért Morel nagy interpellációjára az algiri gyarmatosításról.

Walter két fogás között néhány tréfás megjegyzést tett, mert volt benne valami nyers és kételkedő elmésség. Forestier elmondta másnapi cikkét, Jacques Rival katonai kormányzatot követelt, olyan formán, hogy minden katonatisztnek földet juttassanak harmincszázadei gyarmati szolgálat után.

– Ilyen módon – mondotta – energikus társadalmat teremtünk, amely ismeri és szereti az országot, tudja a nyelvet, és tájékozott mindazokról a nehéz helyi kérdésekről, amikbe a jövevény feltétlenül beleütközik.

Norbert de Varenne félbeszakította:

– Igen... tudni fognak mindent, csak a földműveléshez nem értenek. Beszélnek majd arabusul, de nem tudják, hogy kell cukorrépát ültetni és búzát vetni. Erősek lesznek a vívásban, de igen gyöngék a trágyázásban. Én, éppen ellenkezőleg, azt hiszem, hogy ezt az új országot meg kellene nyitni mindenki előtt. Az értelmes ember kivekszi a maga helyét, a többi elhull. Ez a társadalmi törvény.

Egy kis hallgatás következett. A társaság mosolygott.

Georges Duroy kinyitotta száját és megszólalt. Úgy meglepte hangjának csengése, mintha még sohasem hallotta volna a tulajdon szavát:

– Csakhogy ott éppen jó földben van legnagyobb hiány. Az igazán termékeny birtok éppen olyan drága, mint Franciaországban, és

gazdag párizsiak vásárolják, hogy elhelyezzék a tőkéjüket. Az igazi gyarmatosok, a szegények, akik éhségből vándorolnak ki, a sivatagba kerülnek, ahol semmi sem terem, mert nincs víz.

Mindenki ránézett. Érezte, hogy elpirul. Walter megkérdezte:

– Ön ismeri Algírt?

– Ismerem – felelte –, huszonnyolc hónapot töltöttem ott, és tartózkodtam mind a három provinciában.

Norbert de Varenne, hirtelen megfélekedve a Morel-kérdésről, az arab erkölcsök valami részletkérdéséről kezdte faggatni, amiről egy katonatiszttól hallott. A Mzabról volt szó, a furcsa kis arab köztársaságról, amely a Szahara közepén született, legszárazabb részén annak a forró vidéknek.

Duroy kétszer is járt a Mzabban, és beszélt ennek a különös országnak erkölcséről, ahol aranyat ér egy csepp víz, minden lakos köteles minden közszolgálatra, s a kereskedői becsület sokkal fejlettebb, mint a civilizált népeknél.

Valami szószátyár lendülettel beszélt, mert hevítette a bor és a tetszés vágya; anekdotákat mondott el az ezredéről, jellemző vonásokat az arab életről és háborús kalandokat. Sőt arra is talált néhány színes szót, hogy azokat a sárga és kopár tájakat érzékeltesse, amelyek véghetetlen szomorúsággal nyúlnak el a nap emésztő tüzeiben.

Az asszonyok csak úgy itták a szavát. Walterné szólalt meg hal-kan, elhúzza a szót:

– Kedves cikksorozatot írhatna az emlékeiből.

Walter ekkor jól megnézte a fiatalembert, a szemüvege fölött átpillantva, ahogy az arcokat szokta nézni. A tálakat szemüvege alól nézte.

Forestier megragadta a kedvező pillanatot:

– Kedves főszerkesztő úr, nemrég beszéltem önnek Georges Duroyról, és kértem, hogy ossza be mellém, a politikai rovathoz. Mióta Marambot elment tőlünk, senkim sincs, aki a sürgős és bizalmas értesüléseket megszerezze, ezt pedig megszenvedni az újság.

Walter papa elkomolyodott, és egészen levette pápaszemét, hogy jól szeme közé nézhessen Duroynak. Aztán így szólt:

– Bizonyos, hogy Duroy úr eredeti ember. Ha lesz szíves fölkeresni engem holnap három órakor, elintézzük a dolgot. – Majd egy kis hallgatás után, egészen a fiatalemberhez fordulva így

folytatta: – Hanem írjon nekünk mindjárt egy színes kis cikksorozatot Algírról. Elmondja az emlékeit, és mellesleg szóba hozza a gyarmatosítás kérdését is, mint az imént. Ez aktuális, nagyon aktuális dolog, és meg vagyok győződve, hogy roppantul tetszik majd olvasóinknak. De siessen ám! Az első cikk holnapra vagy holnaputánra kell nekem, amíg a képviselőházban erről vitatkoznak, mert horogra akarom csalni a közönséget.

Walterné hozzátette, azzal a komoly bájjal, amit mindenbe belevitt, s ami valóságos kegynek tüntette fel a szavait:

– Pompás címe is van már: *Egy afrikai vadász emlékei*. Ugye, jó cím, Norbert?

Az öreg, későn érvényesült poéta utálta az újonnan érkezetteket, és félt tőlük. Száraz hangon felelte:

– Igen, kitűnő cím, csak aztán a folytatás is méltó legyen hozzá, mert ez a nagy nehézség: eltalálni a helyes hangot, amit a muzsikában tónusnak neveznek.

Forestier-né védelmező, mosolygó pillantással sietett Duroy segítségére, a szakértő pillantásával, mintha azt mondaná: „Te, te még sokra viszed.”

Marelle-né többször is feléje fordult, és fülében folyvást reszkett a gyémánt, mintha a finom vízcsepp leválóban, lehullóban lett volna.

A kisleány mozdulatlan és komoly maradt, fejét tányérja fölé hajtotta.

Eközben az inas körüljárta az asztalt, és johannisbergi bort töltött a kék poharakba; Forestier pedig felköszöntötte Waltert:

– Üríttem poharam a *Francia Élet* hosszú virágzására.

Mindenki meghajolt a főszerkesztő felé, aki mosolygott. Duroy pedig diadalától megrészegülve, egy hajtásra kiitta a bort. Úgy érezte, hogy éppen így ki tudna üríteni egy egész hordót is, felfalna egy ökröt, megfojtana egy oroszánt. Szinte emberfölötti erő feszült a tagjaiban, lelke pedig megtelt legyőzhetetlen elszántsággal és határtalan reménnyel. Most már otthon érezte magát ezek között: megvetette a lábát, helyet hódított. Tekintete új biztonsággal járt végig az arcokon, és most először merete megszólítani a szomszédját:

– Nagyságos asszonyom, sohasem láttam szebb fülönfüggőt, mint a magáé.

Az asszony mosolyogva fordult felé:

– Az én ötletem volt, hogy így akasszam fel a gyémántokat, egyszerűen egy lelógó szállal. Harmatcseppnek mondaná az ember, ugye?

Duroy ezt suttogetta, zavartan a vakmerősége miatt és reszketve, hogy valami otrombaságot mond:

– Nagyon bájos... De a fül még szebbé teszi.

Az asszony hálás pillantást vetett rá, olyan világos, asszonyi pillantást, amely a szívig hatol.

Amikor elfordította a fejét, ismét Forestier-né szemével találkozott, amely most is jóakarattal nézett rá, de mintha valami elevenebb vidámságot, egy kis huncutságot és biztatást vett volna észre benne.

Most valamennyi férfi egyszerre beszélt, hangosan, gesztikulálva; Párizs közúti vasútjának nagy tervéről vitatkoztak. Csak a desszert végén merítették ki a tárgyat, mert mindenkinek sok mondanivalója volt a párizsi közlekedés lassúságáról, a lóvasút kellemetlenségeiről, az omnibuszok okozta sok bosszúságról és a kocsisok grombaságáról.

Aztán kivonultak az ebédlőből, hogy megigyák a feketét. Duroy tréfából a kisleánynak nyújtotta karját. Az komolyan megköszönte, és lábujjhegyre állt, hogy bele tudjon karolni. A szalonba érve ismét az volt az érzése, hogy üvegházba lépett. A szoba négy sarkában nagy pálmák elegáns levelei tárultak széjjel, a mennyezetig emelkedve, aztán kiszélesedve, mint a szökőkút lehulló sugarai.

A kandalló két oldalán kaucsukfák állottak, derekuk mint egy-egy oszlop, hosszú sötétzöld leveleik emeletekben sorakoztak egymás fölé; a zongorán két ismeretlen fajta, kerekre nyírt virágokkal borított növény, egyik egészen rózsaszínű, másik tiszta fehér – valószínűtlen, csinált növénynek látszottak, amelyek sokkal szebbek, semhogy igaziak lehetnének.

A levegő friss volt, s valami édes illat terjengett benne, meghatározhatatlan, megnevezhetetlen illat.

A fiatalember most már jobban uralkodott magán, és figyelmesen megnézte a helyiséget. Nem volt nagy, a növényeken kívül semmi sem vonta magára a figyelmet, semmi élénk szín nem tűnt szemébe az embernek, de mindenki jól érezhette ott magát, nyugalmas, pihentető hatás áradt belőle, szelíden fogta körül a benne tartózkodókat, tetszetős volt, s mintha valahogy cirógatta volna a testet.

A falakat régi, megfakult ibolyaszínű szövet borította, légynél nem nagyobb sárga selyemvirágokkal teleszórva.

Az ajtókra szürkés-kék katonapoztó függöny borult, amibe néhány piros selyemszegfűt hímeztek: mindenféle alakú és nagyságú ülőbútor vaktában széjjelszórva: sezlonok, óriási vagy pici karosszékek, puffok és zsámolyok, XVI. Lajos-stílusú selyemmel vagy szép utrechti bársonnyal bevonva, krémszínű alapon, gránátszínű mintával.

– Parancsol feketét, Duroy?

És Forestier-né odanyújtott neki egy teli csészét, azzal a barátságos mosollyal, amely sohasem tűnt el az ajkáról.

– Kérek, nagyságos asszonyom... köszönöm.

Átvette a csészét, s amint aggódva hajolt le, hogy az ezüsthagymával egy darab cukrot vegyen ki a cukortartóból, amit a kisleány hordott körül, a fiatalasszony félhangon odaszólt neki:

– Udvaroljon hát Walternénak!

Aztán elment mellőle, mielőtt egy szót is felelhetett volna.

Először is megitta a kávéját, mert félt, hogy leejti a csészét, aztán nagyobb biztonságban érezte magát, és módot keresett, hogy közeledhessék új gazdájának feleségéhez, és valami beszélgetésbe kezdhessen.

Egyszerre észrevette, hogy az asszony kezében tartja üres csészéjét, s mert nincs asztal a közelében, nem tudja hová tenni. Oda-sietett hozzá.

– Engedje meg, nagyságos asszony!

– Köszönöm.

Elvitte a csészét, aztán visszatért:

– Ha tudná, nagyságos asszonyom, milyen kellemes pillanatokat szerzett nekem a *Francia Élet*, míg a sivatagban éltem. Igazán ez az egyetlen újság, amelyet Franciaország határain kívül olvasni lehet, mert irodalmibb, szellemesebb és kevésbé egyhangú a többiekénél. Mindenképp van benne valami.

Az asszony szeretetre méltó közömbösséggel mosolygott, és komolyan felelt:

– Sokat fáradt a férjem, míg megteremtette ezt az újságtípust; egészen új szükségletet elégített ki vele.

Ezzel megindult a beszélgetés. Duroy társalgása könnyed és banális volt, hangja kedves, tekintete bájos, és bajusza ellenállhatat-

lanul hódító. Szépen kisütve göndörödött az ajka fölött; vörösesszőke bajusz volt, végének felmeredő szálaiban valami halványabb árnyalattal.

Beszéltek Párizsról, környékéről, a Szajna partjairól, fürdőhelyekről, nyári szórakozásokról, s mindazokról a kézenfekvő dolgokról, amelyekről a végtelenségig lehet beszélni, anélkül, hogy az eszét fárasztaná az ember.

Amikor aztán Norbert de Varenne odalépett, kezében likőröspohárral, Duroy tapintatosan odábbállott.

Marelle-né, aki éppen Forestier-nével beszélgetett, odaszólitotta, s kereken megkérdezte:

– Nos hát, bele akar fogni az újságírásba?

Ekkor határozatlanul beszélni kezdett a terveiről, aztán folytatta vele azt a társalgást, amelyet előbb Walternéval kezdett meg, de mert most már jobban ismerte a témát, biztosabbnak mutatta magát, eredeti gyanánt adta elő azt, amit az imént hallott. És folyvást szemébe nézett az asszonynak, mintha minden szavának mély jelentőséget akarna adni.

Marelle-né viszont anekdotákat mondott el az olyan asszony könnyed lendületével, aki tudja magáról, hogy szellemes, és mindig mulatságos akar lenni; bizalmassá vált, rátette kezét Duroy karjára, halkabba fogva a szót, semmisségeket sugdosott, amik így bizalmas vallomásnak látszottak. Duroyt titokban végtelenül izgatta, hogy megérintette ezt a fiatalasszonyt, aki foglalkozik vele. Szeretett volna tüstént odaadó szolgálatába állni, védelmezőjéül szegődni, hogy megmutassa, mit ér – s késlekedő válaszáin meg lehetett érezni, hogy titkos gondolatai vannak.

Hanem Marelle-né egyszerre csak minden ok nélkül felkiáltott:

– Laurine!

A kislány odajött.

– Ül le itt, kislányom, megfázol az ablak mellett.

És Duroyt őrült vágy fogta el, hogy megcsókolja a leánykát, mintha ebből a csókból jutna valami az anyának is.

Kedveskedő és apai hangon kérdezte:

– Megengedi, kedves, hogy megcsókoljam?

A gyermek meglepett arccal nézett rá. Marelle-né nevetve mondta neki:

– Feleld azt, hogy: most nem bánom, de ez nem lesz ám mindig így!

Duroy tüstént leült, ölébe vette Laurine-t, és megérintette ajkával a gyermek hullámos, finom haját.

Az anya elcsodálkozott:

– No lám, nem is szaladt el; bámulatos. Rendesen csak asszonyoknak engedi meg, hogy megcsókolják. Maga ellenállhatatlan, Duroy.

Duroy elpirult, nem felelt, és könnyű mozdulattal ringatta térdén a kisleányt.

Forestier-né közelebb lépett, és csodálkozva kiáltott fel:

– Nini, Laurine-t meg lehetett szelídíteni; ez nagy csoda.

Odalépett Jacques Rival is, szájában szivarral, és Duroy felállt, hogy távozzék, mert félt, hogy valami ügyetlen szóval elrontja jól végzett munkáját, a hódítás megkezdett művét.

Köszönt, megfogta és szelíden megszorította az asszonyok feléje nyújtott kis kezét, erősen megrázta a férfiakét. Megfigyelte, hogy Jacques Rival keze száraz, meleg, és szívélyesen viszonzza az ő szorítását; Norbert de Varenne-é nedves, hideg, és kicsúszik az ujjai közül; Walter papáé hideg és lágú, minden energia, minden kifejezés nélkül; Forestier-é kövér és lagymatag. Barátja halkán így szólt hozzá:

– Ne feledd el: holnap három órákor.

– Dehogyan felejttem, attól ne félj!

Amikor ismét künn volt a lépcsőházban, viharos örömeben szeretett volna leszaladni, s már neki is indult, kettesével ugrálva a lépcső fokain; de egyszerre csak észrevett a második emeleti nagy tükörben egy siető úriembert, aki ugrálva jön felé: hirtelen megállt, szégyenkezve, mintha rajtakapták volna.

Aztán hosszan nézegette magát, csodálkozva, hogy igazán ennyire csinos fiú, aztán kedvtelve mosolygott magára, aztán búcsút vett képmásától, és ceremóniásan, mélyen kalapot emelt, ahogy nagyurak előtt szokás.

3

Amikor Georges Duroy kikerült az utcára, habozott, hogy mitévő legyen. Szeretett volna szaladni, álmodozni, céltalanul járni-kelni, a jövődre gondolva és belehelve az éjszaka lágy levegőjét, de nem hagyta békén az a gondolat, hogy Walter papa cikksorozatát vár tőle, s elhatározta, hogy tüstént hazamegy, és nekilát a dolognak.

Nagy léptekkel indult befelé, eljutott a külső bulvárra, s azon ment tovább, egészen a Boursault utcáig, ahol lakott. A hatemeletes házat húsz munkás- és polgárcsalád népesítette be, s míg fölfelé haladt a lépcsőn, viaszos gyufával világította meg a piszkos lépcsőt, ahol papírfoszlányok és cigarettacsutkák voltak szétszórva, mindenféle konyhahulladék közt, émelyítő undort érzett, és erős vágyat, hogy mielőbb kikerüljön innét, gazdag emberek módjára lakjék, tiszta lakásban, szőnyegek között. Pincétől padlásig konyhák, illemhelyek és az emberek nehéz szaga töltötte be az egész házat, a piszok és a vén falak állandó szaga, amelyet semmiféle légmozgás nem tudott volna kikergetni onnét.

A fiatal ember ötödik emeleti szobája, mint valami mélységes örvényre, a Nyugati Vasút széles pályájára nyílt, éppen az alagút kijáratára, a Batignolles-i pályaudvar közelében. Duroy kinyitotta ablakát, és rákönyökölt a rozsdás vaskorlátára.

Alatta, a sötét lyuk fenekén, három mozdulatlan, vörös jelzőlámpa meregette nagy állatszemet; távolabb más, aztán még távolabb újra más jelzőlámpák látszottak. Minden pillanatban hosszabb vagy rövidebb füttentyések hasították át az éjszakát, egyik közel, másik alig hallhatóan, messziről, Asniéres felől. A füttynek olyan változatai voltak, mint az emberi kiáltásnak. Egyik közeledett; panaszos hangja másodpercről másodpercre erősebben hallatszott, s hamarosan megjelent egy nagy zajjal száguldó sárga fény, és Duroy végignézte, amint a vagonok hosszú rózsafüzére eltűnik az alagútban.

Aztán azt gondolta magában: „Dolgra!”

Az asztalra tette a lámpát, de amikor neki akart ülni az írásnak, észrevette, hogy csak egy doboz levélpapírja van.

Mindegy, felhasználhatja ezt is, ha egész szélességében szét-nyitja a levélpapírt. Bemártotta tollát, és felírta a címet, legszebb írásával:

Egy afrikai vadász emlékei

Aztán gondolkozni kezdett az első mondaton.

Ott ült, fejét kezére támasztva, rámeredve a maga elé terített fehér papirosra.

Mit is írjon? Most semmi sem jutott eszébe mindabból, amit az imént elbeszélt, sem anekdota, sem adat, semmi. Egyszerre azt gondolta: „Az elutazásomon kell kezdeni.”

És leírta:

1874-ben történt, május tizenötödike körül, midőn a kimerült Franciaország megpihent a rettentő év katasztrófái után...

Itt aztán megállt, s nem tudta, hogyan kapcsolja össze ezzel azt, ami következett, hajóra szállását, utazását, első izgalmait.

Tízpercnyi gondolkozás után elhatározta, hogy az elejét másnapra hagyja, és azonnal belefog Algír leírásába.

Papírra vetett ennyit:

Algír egészen fehér város...

Egyebet azonban nem tudott mondani. Visszaemlékezett a csinos, világos városra, a lapos tetejű házakra, amelyek vízesés módjára bukdácsolnak a hegy tetejéről a tenger felé, de egy szót sem talált mindannak kifejezésére, amit látott, amit érzett.

Nagy erőfeszítés után hozzátette:

Részben arabok lakják...

Aztán ledobta tollát az asztalra, és felkelt.

Kis vaságyán, ahol teste már mélyedést vájt ki magának, meglátta odahajított hétköznapi ruháját, üresen, fáradtan, ellapulva, szegényesen. Olyan volt, mint a hullaház vendégeinek cókmočka. Selyemkalapja, egyetlen fejfödője, felfordítva hevert egy szalmaszéken, mintha alamizsnát várna.

A kék bokrétás szürke tapétával bevont falakon éppen annyi volt a folt, mint a virág; régi, gyanús foltok, amiknek természetét bajos volna megmondani: szétnyomott férgek vagy olajcseppek, pomádés ujjhegyek nyoma és szappanhab, ami mosás közben fröccsent oda. Megérett rajta a szegyenkező nyomor, a párizsi bútorozott szobák nyomora. Kétségbeesett undor fogta el szegénysége miatt. Azt

gondolta magában, hogy innét azonnal ki kell szabadulnia, még holnap véget kell vetni ennek a szűkös életnek.

Hirtelen újra elfogta a munka láza, visszaült az asztalához, és keresni kezdte a kifejezéseket, hogy jól leírhasa Algír különös és bájos arculatát, a rejtelmes, mélységes Afrika előszobáját, a kóbor arabok és az ismeretlen négerek Afrikáját, a fel nem kutatott és csábító Afrikát, amiből az állatkertekben megmutatnak nekünk néha egy-egy valószínűtlen vadállatot, mely mintha a tündérmesék számára volna teremtve: a struccot, ezt a furcsa óriási tyúkot, a gazellát, ezt az isteni kecskét, a meglepő és groteszk zsiráfot, a komoly tevét, a szörnyű vízilovat, az esetlen orrszarvút s a gorillát, az ember rémítő testvérét.

Érezte, hogy határozatlan gondolatai támadnak; elmondani talán tudta volna, de írott szavakba önteni képtelen volt. Tehetetlensége lázba hozta, újra felállt, keze megizzadt, halántékában lüktetett a vér.

Amikor pillantása véletlenül ráesett a mosónő számlájára, amit este hozott fel a házmester, hirtelen őrült kétségbeesés fogta el. Pillanat alatt eltűnt egész öröme, önbizalma és a jövőbe vetett hite. Vége, vége mindennek, nem tud semmit, nem lesz belőle semmi! Üresnek, tehetetlennek, hasznavehetetlennek, halálraítéltnek érezte magát.

Visszatért az ablakhoz, és kikönyökölt éppen abban a pillanatban, amikor az alagútból hirtelen, heves zajjal előtört egy vonat. A tenger felé haladt, mezőkön, síkságokon át. És Duroy szívében felébredt szülei emléke.

Ez a vonat közelükben megy el, mindössze néhány mérföldnyire a házuktól. Maga előtt látta azt a kis házat a domb tetején, Rouen és a Szajna óriási völgye fölött, Canteleu falu bejáratánál.

Apjának és anyjának egy kiskocsmája volt *A szép kilátáshoz* címezve, ahová a külvárosi polgárok kijártak vasárnaponként ebédelni. Urat akartak nevelni a fiukból, és kollégiumba adták. Amikor tanulmányait elvégezte és az érettségén megbukott, katonának állt be, és az volt a szándéka, hogy tiszt, ezredes, tábornok lesz belőle. De megundorodott a katonaságtól, jóval előbb, mintsem az öt esztendőttől leszolgálta, s most arról álmodozott, hogy Párizsban csinál szerencsét.

Amint az ideje letelt, el is ment Párizsba, nem törődve a szülei könyörgésével, akik, ha már az álmuk nem teljesedhetett, ott-hon szerették volna tartani. Most már ő reménykedett a jövőben. Homályosan látta maga előtt a diadalt. Az események még csak zavarosan éltek a lelkében, de bizonyosan létre tudja hozni, és erőre tudja kapatni őket.

Az ezrednél voltak afféle garnizon-sikerei, könnyű szerencsái, sőt, még olyan kalandjai is, amelyek magasabb társadalmi körökbe vittek, mert meghódította egy adószedő leányát, aki mindent ott akart hagyni, hogy vele mehessen a sivatagba, meg egy ügyvéd feleségét, aki vízbe akarta ölni magát kétségbeesésében, amikor elhagyta.

Bajtársai azt mondogatták róla:

– Ravasz, agyafúrt, erős könyökű fickó, megcsinálja a maga útját.

És valóban el is határozta, hogy ravasz, agyafúrt, erős könyökű fickó lesz.

A vele született normand lelkiismeret, amelyet kicsiszoltak a kaszárnyaélet mindennapos szokásai, kitérítették az afrikai rablókalandok példái, a meg nem engedett jövedelmek és gyanús furfangok, viszont felkorbácsolt a becsületnek a hadseregben érvényes fogalma, a katonai vitézkedés, a hazafias érzelmek, az altisztek között szájról szájra járó nagylelkű históriák és a mesterséget ölelő dicsfény, ez a lelkiismeret, mondom, afféle hármasság fenekű skatulyává lett, amelyben mindenből meg lehetett találni valamit.

De legerősebb az érvényesülés vágya volt.

Észrevétlenül ismét álmodozásba merült, mint minden este. Elképzelt egy nagyszerű szerelmi kalandot, amely minden reményét egyszerre megvalósítja. Feleségül vette egy bankárnak vagy egy nagyúrnak a leányát, akivel az utcán találkozott, és első pillantásra meghódította.

Éles füttyel riasztotta fel álmodozásából egy mozdony, amely úgy bukkant ki az alagútból, mint egy nagy nyúl az odújából, és teljes gőzzel rohanva a síneken, a fűtőház felé igyekezett, pihenőre.

Ekkor újra elfogta az a zavaros, vidám reménység, amely állandóan ott tanyázott a lelke mélyén; csókot dobott ki vaktában az éjszakába, szerelmes csókot a várva várt asszony, vágyakozó csókot a mohón kívánt szerencse felé. Aztán becsukta az ablakot, vetkőzni kezdett, s azt mormogta magában:

– Eh, holnap reggel jobb hangulatban leszek. Ma este tele van a fejem. Talán többet is ittam a kelleténél. Így nem lehet dolgozni.

Lefeküdt, elfújta a lámpát, és jóformán tüstént elaludt.

Korán ébredt, mint az élénk reménységek vagy súlyos gondok napjaiban szokott az ember; kiugrott az ágyból, és kinyitotta az ablakát, hogy – rendes szavajárása szerint – felhörpintsen egy jó kupica friss levegőt.

A Róma utca házai, szemközt, a széles vasúti pálya másik oldalán, úgy ragyogtak a kelő nap fényében, mintha valamennyit ezzel a fehér világossággal meszelték volna ki. Jobboldalt, a messzeségben látszottak az argenteuili dombok, Sannois magaslatai s az orlemont-i malmok, kékes, könnyű párába burkolva, amely libegő, átlátszó kis fátyol gyanánt lengett a látóhatáron.

Duroy elnézegette néhány percig a távoli vidéket, és azt mormogta:

– Átkozottul jó volna ott lenni ilyen szép napon.

Aztán eszébe jutott, hogy dolgoznia kell, mégpedig mindjárt, és fél frank feláldozásával elküldte a házmester fiát a hivatalába: mondja meg, hogy beteg.

Leült asztalához, bemártotta tollát, kezére támasztotta homlokát, és gondolatokat keresett. Hiába. Nem jött semmi.

De azért nem csüggedt el. Azt gondolta: „Eh, nem szoktam még meg. Ezt a mesterséget is meg kell tanulni, csakúgy, mint a többit. Kell, hogy eleinte segítsenek rajtam. Elmegyek Forestier-hez, az tíz perc alatt összeeszkábálja a cikkemet.”

Felöltözött.

Amikor az utcára ért, úgy találta, hogy még nagyon korán van, és nem jelenhetik meg a barátjánál, aki bizonyára soká alszik. Lassan sétálgatott tehát a külső bulvár fái alatt.

Nem volt még kilenc óra, amikor a Monceau-parkba ért, amely egészen friss volt az öntözés után.

Leült egy padra, és ismét álmodozni kezdett. Egy igen elegánsan öltözött fiatalember járt fel s alá előtte, nyilván nőre várakozott.

A nő meg is jelent, lefátyolozva, siető léptekkel; gyorsan kezét fogtak, és karonfogva távoztak.

Duroy szívében heves szerelmi vágy ébredt fel, disztingvált, illatos, előkelő szerelmek vágya. Felállt, és útnak indult, Forestier során gondolkozva. Ennek bezzeg szerencséje van!

Abban a pillanatban ért a kapuja elé, amikor barátja kilépett.

– Hogy kerülsz ide ilyenkor? Mit akartál tőlem?

Duroy zavarba hozta, hogy így távozóban találkozik vele, s azt hebegte:

– Hát... az a baj, hogy... sehogy se tudom megcsinálni a cikemet, tudod, azt a cikket, amit Walter kért tőlem Algírról. Nem csoda, hiszen nem is írtam soha. Ehhez is gyakorlat kell, mint minden egyébhez. Bizonyos, hogy hamar belejövök, de eleinte nem tudom, hogyan fogjak hozzá. Vannak gondolataim, nem felejtettem el semmit, de képtelen vagyok kifejezni.

Habozva elhallgatott. Forestier kajánul mosolygott:

– Ismerem ezt.

Duroy újramegkezdte:

– Igen, mindenkivel megeshetik ez eleinte. No, hát azért jöttem... azért jöttem, hogy egy kis segítséget kérjek tőled... Te tíz perc alatt összeüthetnéd, s megtaníthatnál, hogy kell csinálni az ilyesmit. Stílusleckét adhatnál nekem; nélküled nem tudnék boldogulni.

A másik még mindig vidáman mosolygott. Megpaskolta régi pajtásának karját, és így szólt:

– Menj fel a feleségemhez, az éppen olyan jól elvégzi ezt, akár csak én. Betanítottam rá. Nekem ma délelőtt nincs időm, különben szívesen megtenném.

Duroy hirtelen elbátortalanodott, habozott, nem mert felmenni.

– De hát ilyenkor csak nem mutatkozhatom nála?

– Dehogynem. Felkelt már. Ott találsz a dolgozószobámban, éppen a jegyzeteimet rendezgeti.

A másik mégsem akart felmenni.

– Nem... ez lehetetlen...

Forestier vállon ragadta, megfordította, s a lépcsőház felé taszigálta:

– Ugyan eredj már, te buta, ha egyszer én mondom, hogy menj! Csak nem akarsz arra kényszeríteni, hogy újra felmásszak három emeletet, csak hogy bevezesselek, és elmagyarázzam a bajodat!

Erre elszánta magát Duroy.

– Köszönöm, megyek. Azt mondom majd neki, hogy kényszerítettél, erőszakkal kényszerítettél, hogy felmenjek hozzá.

– Helyes. Légy nyugodt, nem fog megenni. Fő, hogy ne felejtst el: három órára légy a szerkesztőségben.

– Ó, ne félj semmit!

Azzal Forestier elment sietős lépéseivel. Duroy pedig lassan, egyesével mászott fel a lépcsőn; törte a fejét, hogy mit is mondjon, és nyugtalanzkodott: hogyan fogadják majd?

Az inas nyitott ajtót. Kék kötény volt rajta, a kezében söprű.

– A nagyságos úr elment – mondta, anélkül, hogy kérdésre várt volna.

Duroy nem engedte elriasztani magát.

– Kérdezze meg a nagyságos asszonyt, hogy fogadhat-e, és mondja, hogy a férje küldött, akivel az utcán találkoztam.

Aztán várt. Az inas visszajött, jobboldalt kinyitott egy ajtót, és jelentette:

– A nagyságos asszony várja a nagyságos urat.

Az asszony az íróasztalnál ült, egy kis szobában, amelynek falait egészen elborították a fekete polcokon szép rendben álló könyvek. A különböző színű, vörös, sárga, zöld, ibolyaszín és kék kötések változatossá és vidámmá tették a kötetek egyhangú sorát.

Forestier-né mosolyogva fordult hátra. Csipkeszegélyes fehér pongyola volt rajta; feléje nyújtotta a pongyola széles ujjából kifehérlő meztelen karját.

– Máris? – mondotta, aztán helyreigazította magát. – Ez nem szemrehányás, csak egyszerű kérdés.

– Ó, nagyságos asszonyom – hebegte Duroy –, nem akartam feljönni, de találkoztam odalenn a férjével, ő kényszerített. Olyan zavarba jöttem, hogy el sem merem mondani, mi járatban vagyok.

Az asszony helyet mutatott neki:

– Üljön le, és beszéljen!

Két ujjá közt gyorsan forgatott egy lúdtollat, előtte nagy, félig teleírott papírlap hevert; a fiatalember érkezésekor hagyta abba az írást.

Otthonosnak látszott az íróasztal előtt, mintha csak a szalonjában lenne rendes dolgaival elfoglalva. Pongylójából könnyed illat terjedt, a most fürdött asszony üde illata. És Duroy megpróbálta kitálcálni, szinte látni vélte a fiatal, világos, húsos, meleg test vonalait, amiket gyöngéden burkolt be a lágy szövet.

Mint hogy Duroy még mindig nem beszélt, az asszony szólalt meg újra:

– No, mondja hát, mi az?

Duroy habozva dörmögte:

– Hát... de igazán... nem merem... tudniillik, tegnap este nagyon sokáig dolgoztam... ma reggel pedig... igen korán keltem... hogy megírjam azt a cikket Algírról, amit Walter kért tőlem... és semmi okosat nem tudok kisitni... összetéptem mindegyik próbálkozásomat... Nem szoktam meg ezt a munkát, most azért jöttem Forestierhez, hogy segítsen... ez egyszer...

Az asszony félbeszakította; egész lelkéből kacagott, boldogan, vidáman és hiúságában csiklandozva.

– Ő pedig hozzám utasította? Ez kedves...

– Igenis, nagyságos asszonyom. Azt mondta, hogy maga jobban kihúz engem a csávából, mint ő... de én nem mertem, nem akartam. Hiszen érti, ugye?

Az asszony felállt.

– Kedves lesz így együtt dolgozni. El vagyok ragadtatva a gondolatától. Nézze, üljön ide a helyemre, mert az újságnál ismerik az írásomat. Majd írunk magának egy cikket, mégpedig olyat, hogy sikere lesz vele.

Duroy leült, tollat vett a kezébe, kiterített maga elé egy lap papirost, és várt.

Forestier-né állva maradt, nézte az előkészületeit, aztán elvett a kandallóról egy cigarettát, és rágyújtott.

– Nem tudok dohányzás nélkül dolgozni – mondotta. – Hát lásuk, mit akar elbeszélni?

Duroy csodálkozva nézett rá.

– Nem tudom. Hiszen azért jöttem ide!

– No jó – mondta az asszony –, én majd lábra állítom a cikket. A mártást megcsinálom hozzá, de a húsrá csak szükségem van!

Duroy még mindig zavarban volt: végre nagy habozva így szólt:

– Szeretném elejétől fogva elmondani az utazásomat...

Az asszony ekkor leült, szemközt vele, a nagy asztal másik oldalához, s a szemébe nézett.

– No, hát mindenekelőtt mondja el nekem – de, érti, egyedül nekem –, szép lassan, ne felejtsem ki semmit, én majd aztán kiválasztom, amit meg kell írni.

De mert a fiatalember nem tudta, hol kezdje a dolgot, az asszony

kifaggatta, akár a gyóntatópap; határozott kérdéseket intézett hozzá, amik eszébe juttatták az elfelejtett részleteket, egyszer látott embereket, éppen hogy észrevett alakokat.

Hagyta, hogy beszéljen egy rövid negyedórát, aztán egyszerre szavába vágott:

– No, most kezdjük. Először is, tegyük fel, hogy egy barátjával közli benyomásait, szóval elmondhat egy csomó bolondságot, tehet mindenféle megjegyzést, természetes és mulatságos lehet – ha ugyan sikerül nekünk. Kezdje csak el:

Kedves Henry, tudni akarod, mi is az az Algír – hát majd megtudod. Mivel semmi dolgom nincs abban a kis, szárított sárból vert kunyhóban, ahol lakom, elküldök majd neked valami naplófélét, amit napról napra, óráról órára vezetek. Némelykor kissé erős dolgok lesznek benne, de sebaj, hiszen nem kell megmutatnod hölgy ismerőseidnek...

Az asszony elhallgatott, hogy újra rágyújtson elaludt cigarettájára, s ugyanebben a pillanatban megállt a papiroson a lúdtoll halk percegése.

– Folytatjuk – mondta az asszony.

Algír nagy francia terület azoknak az óriási, ismeretlen földeknek határán, amelyeket úgy hívnak, hogy sivatag, Szahara, Közép-Afrika stb. stb.

Algír a kapuja, fehér és bájos kapuja ennek a különös világrésznek.

De először is el kell jutni odáig, ez pedig nem mindenkinek kellemes dolog. Én, amint tudod, kitűnő lovas vagyok, hiszen én idomítom az ezredes lovait, de megeshetik, hogy valaki jó lovas és rossz tengerész. Ilyen vagyok én is.

Emlékszel-e Simbretas őrnagyra, akit mi Ipeka doktornak nevezünk? Ha úgy éreztük, szükségünk van huszonnégy órai kórházra, az örömök hazájára, akkor orvosi vizitre jelentkeztünk.

Ott ült a széken, széles combjait széttárta vörös nadrágjában, kezét a térdére rakta, a karja híd formában hajlott, két könyöke szétállt, forgatta két nagy, kerek birkaszemét, és harapdálta fehér bajuszát.

Emlékszel, ugye, az előírására:

– Ennek a katonának gyomorrontása van. Beadandó neki a hármas számú hánytatószer az én receptjeim szerint, aztán tizenkét órát pihen, és rendbe jön.

Mindenható volt ez a hánytató, mindenható és ellenállhatatlan. Bevettük hát, mert muszáj volt. Aztán ha túlesett az ember Ipeka doktor receptjén, tizenkét órai jól megérdemelt pihenésnek örvendhetett.

Nos hát, öregem, hogy az ember Afrikába jusson, ahhoz negyven órán keresztül egészen más, ellenállhatatlan hánytatót kell bevenni, a Transatlantica Társaság receptje szerint.

Az asszony dörzsölgette a kezét, egészen boldoggá tette az ötlete.

Felállt, rágyújtott egy másik cigarettára, járkálni kezdett és dik-tált, fújta a füstöt, mely előbb egyenesen tódult ki egy kerek kis lyukon, összeszorított ajka közepéről, aztán kiszélesedett, szétzilálódott, helyenként szürke vonalakat, valami átlátszó ködöt, pókhálósálakhoz hasonló párát hagyva hátra a levegőben. Tenyerével néha eltörölte ezeket a könnyed, de a többinél csökönyösebb nyomokat; néha szétvágta mutatóujjának egy mozdulatával, s aztán komoly figyelemmel nézte, hogy tűnik el lassanként az alig észrevehető füstnek két megmaradt csonkja.

Duroy követte szemével minden mozdulatát, minden elhelyezkedését, testének és arcának minden rezdülését, ahogy elfoglalta ez a határozatlan játék, amely gondolatát egyáltalán nem kötötte le.

Az asszony most elképzelte az út különböző eseményeit, arcképet rajzolt a maga kitalálta útítársakról, és egy szerelmi kalandot vázolt fel, valami gyalogsági százados feleségével, aki férje után utazott.

Aztán leült, és kikérdezte Duroyt Algír helyrajzáról, amiről fogalma sem volt. Tíz perc múlva ugyanannyit tudott róla, mint ő, és megszerkesztett egy kis földrajzi fejezetet politikai és gyarmatosítási szempontból, hogy az olvasót tájékoztassa és előkészítse a következő cikkekben sorra kerülő komoly kérdések megértésére.

Aztán áttért egy kirándulásra az oráni provinciába – kiagyalt kirándulás volt, főként asszonyok, mór, zsidó és spanyol nők körül forgott.

– Csak ez érdekli a közönséget – mondotta.

Befejezte az egészet egy saidai tartózkodással a magas fennsíkok tövében, meg egy csinos szerelmi históriával, Georges Duroy őrmester és egy spanyol munkáslány között, aki az Ain el-Hadzsar-i kőtélgyárban dolgozott. Elbeszélte éjjeli találkozóikat a köves, kopár

hegységben, ahol a sziklák között sakálok, hiénák és arab kutyák kiáltoznak, ugatnak és üvöltöznek.

Aztán vidám hangon kiáltott fel:

– Folytatása a holnapi számban! – és felállt. – Így kell cikket írni, kedves uram. Most pedig írja alá!

Duroy habozott.

– No de írja alá, ha mondom!

A fiatalember ekkor elnevette magát, és odaírta a lap aljára: *Georges Duroy*.

Az asszony tovább járt fel és alá, cigarettázva; a fiatalember pedig folyvást nézte, egy szót sem tudott mondani köszönetül, csak boldog volt, hogy mellette lehet, teli hálával és érzéki boldogsággal e kezdődő intimitás miatt. Úgy rémlett neki, hogy minden, ami itt körülveszi, ehhez az asszonyhoz tartozik – minden, még a könyvvel borított falak is. A székekben, a bútorokban, a levegőben, ahol a dohány illata lebeg, van valami sajátos, valami jó, szelíd, elbájoló, ami belőle származik.

Az asszony hirtelen megkérdezte:

– Mi a véleménye a barátnőmről, Marelle-néről?

Duroy meglepetten felelte:

– Hát... nagyon... nagyon hódítónak találom.

– Ugyebár?

– Igen, feltétlenül.

Szerette volna hozzátenni: „De nem annyira, mint magát.” Ezt azonban nem merte.

Az asszony így folytatta:

– Ha tudná, milyen mulatságos, eredeti, értelmes nő! Bohém, mondhatom, valóságos bohém. Ezért nem szereti a férje. Csak a hibákat látja benne, a jó tulajdonságokat nem becsüli.

Duroy meglepetten értesült arról, hogy Marelle-né férjes asszony. Pedig hát ez elég természetes volt. Meg is kérdezte:

– No lám... hát férjes asszony? Mi a férje?

Forestier-né enyhén vállat vont, és összehúzta a szemöldökét, egyetlen mozdulattal, amelynek sokféle jelentését nem lehetett megérteni.

– Ó, felügyelő az Északi Vasútnál. Havonta egy hetet tölt Párizsban. Ez az, amit a felesége úgy nevez, hogy „köteles szolgálat”,

vagy „heti robot”, vagy a „nagyhét”. Ha jobban megismerkedik vele, meglátja, milyen elmés, kedves asszony. Ugyan látogassa meg valamelyik nap!

Duroy már nem is gondolt távozásra; úgy érezte, hogy örökre itt marad, itthon van.

De zajtalanul kinyílt az ajtó, és bejelentés nélkül belépett egy magas növésű úriember.

Megállt, amikor férfit pillantott meg a szobában. Forestier-nén egy pillanatra valami zavar látszott, aztán megszólalt természetes hangján, ámbár vállából egy kis pirosság szállt fel arcába:

– Jöjjön csak be, kedvesem! Bemutatom magának Charles egy jó barátját, Georges Duroyot. Leendő újságíró.

Aztán más hangon folytatta:

– Legjobb, legbensőbb barátunk, Vaudrec gróf.

A két férfi erősen egymás szeme közé nézett üdvözlés közben, és Duroy azonnal búcsúzott.

Nem tartóztatták. Eldadogott néhány köszönő szót, megszorította a fiatalasszony feléje nyújtott kezét, újra meghajolt a most jött vendég előtt, aki megőrizte a társaságbeli ember hideg és komoly arckifejezését, aztán nagy zavarban távozott, mintha valami otrombaságot követett volna el.

Amikor az utcára ért, valami szomorú, kényelmetlen érzése volt, homályos, elfátyolozott bánat nehezedett rá. Csak ment az orra után, elgondolkozva, hogy miért csaphatott le rá ez a hirtelen borús hangulat. Az okot nem találta meg, de Vaudrec gróf szigorú arca, ez a kissé öregedő, szürke hajú ember, a biztos fellépésű gazdag úr nyugodt és szemtelen arckifejezése mindegyre felbukkant az emlékezetében.

És rájött, hogy az ismeretlen férfi érkezése, annak a bájos kettősenek félbeszakítása, amelyet a szíve máris kezdett megszokni, ez kellett benne olyan fázós, reménytelen érzést, aminőt egy hallott szó, egy futtában megpillantott nyomorúság, sőt néha a legcsekélyebb dolog is fel tud ébreszteni bennünk.

Úgy tetszett neki, hogy ez az ember – bár nem is sejtette, miért – bosszankodott azon, hogy őt ott találta.

Három óráig nem volt semmi dolga, s most még a delet sem ütötte el. Hat frank ötven maradt a zsebében: elment ebédelni a Duval

vendéglőbe. Aztán kószált a bulváron, három órakor pedig felment a *Francia Élet* reklámlépcsőjén.

A szerkesztőségi szolgálk egy padon ülve, összefont karral várokoztak, egy kis tanári katedraféle mögött pedig egy altiszt osztályozta a most érkezett leveleket. A rendezés tökéletesen megfelelt annak a célnak, hogy a látogatóknak imponáljon. Mindenki magatartása és mozgása méltóságos és finom volt – így illet ez egy nagy újság előszobájához.

– Beszélhetek Walter úrral? – kérdezte Duroy.

– A főszerkesztő értekezleten van – felelte az altiszt. – Tessék egy kis időre helyet foglalni! – és a várószoba felé mutatott, amely máris tele volt emberekkel.

Ültek ott komoly, kitüntetést viselő, fontoskodó képű emberek meg mások is, elhanyagolt ruhában, láthatatlan ingben – ezeknek nyakig gombolt fekete kabátján olyan foltok terpeszkedtek, amelyek a világrészek és tengerek körvonalaira emlékeztettek, ahogy a térképeken ábrázolják. Három asszony keveredett a férfiak közé. Egyik csinos, mosolygós, cifra volt, és kokottnak látszott; a szomszédja tragikus, ráncos ábrázatú hölgy, szintén kiöltözve, de tartózkodóbban, volt benne valami gyűröntség és mesterkéeltség, ami rendesen megvan az öreg színésznőkben: megpenészedett álfifjúság, a megáporodott szerelem illata.

A harmadik asszony gyászban volt, s egy sarokba húzódott, mint valami vigasztalhatatlan özvegy; Duroy azt gondolta, hogy alamizsnáért jöhetett.

Eközben nem jutott be senki, és több mint húsz perc telt el.

Duroynak ekkor egy ötlete támadt, visszament az altiszthez, és azt mondta neki:

– Walter úr három órára rendelt ide. Mindenesetre nézze meg, nincs-e itt Forestier barátom.

Ekkor végigvezették egy hosszú folyosón, ebből pedig nagy terembe jutott, ahol négy ember dolgozott egy zöld asztal körül.

Forestier a kandalló előtt állt, cigarettázott, és labdafogóval játszott. Igen ügyes volt ebben a játékban, és minden alkalommal felszúrta az óriási sárga puszpángfa labdát a kis nyél hegyére. Közben számolt:

– Huszonkettő, huszonhárom, huszonnégy, huszonöt. – Duroy közbeszólt:

– Huszonhat.

Barátja felnézett, de karjának szabályos mozgását nem hagyta abba.

– Nini, itt vagy! Tegnap ötvenhetet csináltam egymás után. Itt csak az egy Saint-Potin ügyesebb nálam. Találkoztál már a gazdával? Nincs mulatságosabb látvány, mint mikor az a vén ló Norbert játszik a labdafogóval. Kitátja a száját, mintha el akarná nyelni a labdát.

Egyik munkatársa feléje fordult:

– Hallgass ide, Forestier, tudok egy eladó labdafogót, pompás, az Antillákról való fából készült. Állítólag a spanyol királyné tulajdona volt. Hatvan frankot kérnek érte. Nem is sok.

Forestier megkérdezte:

– Hol lakik az a labdafogó?

És mert a harminchetedik dobást elhibázta, kinyitott egy szekrényt, ahol Duroy vagy húsz darab pompás labdafogót pillantott meg, sorba állítva és megszámozva, mint a csecsebecséket szokás egy gyűjteményben. Forestier aztán visszatette a játékszert a rendes helyére, és újra megkérdezte:

– Hol lakik az a drága kincs?

– A Vaudeville egyik jegyárúsánál – felelte az újságíró. – Holnap elhozom, ha akarod.

– Hogyne, rendben van. Ha igazán szép, megveszem; az embernek sohasem lehet elég labdafogója.

Aztán Duroy felé fordult:

– Gyere velem, majd beviszlek a gazdához, különben itt rostokolhatsz este hét óráig.

Újra átmentek a várótermen, ahol még mindig ugyanolyan rendben ültek ugyanazok az emberek. Mihelyt Forestier megjelent, a fiatalasszony és a vén színésznő hirtelen felkelt, és odament hozzá.

Egymás után odavezette őket az ablakmélyedésbe, s bár iparkodtak halkán beszélni, Duroy észrevette, hogy mind a kettőt tegezi.

Aztán betaszítottak két kipárnázott ajtót, és beléptek a főszerkesztőhöz.

Az az egy óra óta tartó értekezlet egyszerű écarté-játszma volt, néhány olyan lapos kalapú úriemberrel, akiket Duroy látott tegnap.

Walter feszült figyelemmel, óvatos mozdulatokkal fogta a kártyát,

és úgy is játszott, ellenfele pedig a gyakorlott játékos hajlékonyságával, ügyességével és bájával csapta le, kapta fel és rendezte a könynyű, színes lapokat. Norbert de Varenne cikket írt a főszerkesztő karosszékében, Jacques Rival pedig egész hosszában elnyúlva egy díványon, behunyt szemmel szivarozott.

Érzett a szobában a bezárt levegő, a bőrbútorok, a megrekedt dohányfüst és a nyomdafesték szaga; az a bizonyos szerkesztőségi szag, amelyet minden újságíró ismer.

A rézberakású, fekete faasztalon hihetetlen halom papír hevert: levelek, névjegyek, újságok, folyóiratok, számlák, mindenféle nyomtatvány.

Forestier kezét fogott a játékosok mögött álló nézőkkel, és maga is szó nélkül szemlélni kezdte a játszmat; amikor aztán Walter papa nyert, jelentette neki:

– Itt van Duroy barátom.

A főszerkesztő hirtelen megnézte a fiatalembert, szemüvege felett elsikló pillantásával, aztán megkérdezte:

– Elhozta a cikket? Nagyon aktuális lenne ma, amikor a Morel-vita folyik.

Duroy kihúzta zsebéből a négyrét hajtott papírlapokat:

– Itt van, főszerkesztő úr.

A gazda láthatóan örült, és mosolygós arccal szólalt meg:

– Nagyon helyes, nagyon helyes. Szavatartó ember. El kell ezt olvasnom, Forestier?

Forestier sietve válaszolt:

– Nem érdemes, Walter úr, együtt csináltuk a cikket, hogy bele tanuljon a mesterségébe. Nagyon jól sikerült.

A főszerkesztő e pillanatban vette fel a kártyát, amit egy magas, sovány úr, egy balközép párti képviselő osztott ki, s közömbösen folytatta: – Akkor jól van.

Forestier nem engedte, hogy belekezdjen az új játszamába; odahajolt a füléhez:

– Emlékszik, megígérte nekem, hogy szerződteti Duroyt Marambot helyére. Akarja, hogy megfogadjam ugyanolyan feltételekkel?

– Nagyon helyes.

Az újságíró ezzel karon fogta barátját, és magával vonszolta, Walter pedig folytatta a játékot.

Norbert de Varenne föl sem emelte a fejét, úgy tett, mintha nem látta vagy nem ismerte volna meg Duroyt. Ellenben Jacques Rival tüntető mozdulattal szorongatta a kezét, mint a jó kolléga, akire lovagias ügyben számítani lehet.

Újra átmentek a várótermen, mindenki föl nézett, és Forestier odaszólt a legfiatalabb nőhöz, elég hangosan, hogy a többi páciens is meghallhassa:

– A főszerkesztő úr mindjárt fogadja önöket. Most értekezlete van a költségvetési bizottság két tagjával.

Aztán gyorsan továbbment, sietős, fontoskodó ábrázattal, mintha rögtön valami nagy jelentőségű sürgönyt kellene megfogalmaznia.

Mihelyt visszatértek a szerkesztőségi szobába, Forestier megint a kezébe kapta a labdafogót, tovább játszott, és megszakítva mondatait a számolással, ezeket mondta Duroynak:

– Hát hallgass ide! Eljössz mindennap három óraker, én megmondom, milyen utakat és látogatásokat kell megtenned, akár a nap folyamán, akár este, akár másnap reggel... Egy... mindenkéltől ajánlólevelet adok neked a rendőrkapitányság első osztályának főnökéhez... kettő... az majd rábíz téged egyik tisztviselőjére. Azzal megegyezel minden fontos újdonságra nézve... három... amit a rendőrkapitányságról kapni lehet, de persze csak a hivatalos és félhivatalos hírekről van szó. A részletkérdésekben fordulj Saint-Potinhez, az mindenről tájékozva van... négy... találkozol vele, vagy most mindjárt, vagy holnap. Főképpen azt kell megszoknod, hogy minden titkot kihúzz azokból, akikhez küldelek... öt... és bejuss mindenhová, bezárt ajtókon keresztül is... hat... Mindezekért pedig havi kétszáz frank fixet kapsz, aztán két sout a magad hozta érdekes hírek minden soráért... hét... és ugyancsak két sout soronként azokért a cikkektől, amelyeket különböző tárgyokról megrendelnek nálad... nyolc...

Aztán már csak a játékra figyelt, és lassan tovább számolt: kilenc... tíz... tizenegy... tizenkettő... tizenhárom. A tizennegyediket elhibázta, és káromkodni kezdett:

– Ördög vigye el ezt a tizenhármat! Mindig szerencsétlenséget hoz reám ez a nyomorult. Bizonyos, hogy tizenharmadikán halok meg.

Egyik munkatárs, aki végzett a dolgával, szintén kivett a szek-

rényből egy labdafogót: kicsi ember volt, szinte gyermeknek látszott harmincöt esztendő s kora ellenére. Belépett több más újságíró is, és egymás után megkereste ki-ki a maga játékszerét. Nemsokára már hatan álltak egymás mellett, a falhoz támaszkodva, egyforma és szabályos mozdulattal lökték a levegőbe a piros, sárga vagy fekete golyókat, aszerint, hogy kié milyen fából készült. Valóságos verseny támadt, s az a két munkatárs, aki eddig dolgozott, szintén felkelt, hogy hozzáértő szemmel bírálja a játékot.

Forestier tizenegy ponttal nyert. Akkor a gyermekes külsejű ember, aki vesztett, becsöngette a szerkesztőségi szolgát, és kilenc pohár sört hozatott vele. De addig is, míg a sör megérkezik, újra játszani kezdtek.

Duroy megivott egy pohár sört új kollégáival, aztán megkérdezte barátjától:

– Mit csináljak?

A másik azt felelte:

– Mára nincs semmi. Elmehetsz, ha akarsz.

– És... és... a cikkünket ma este adják nyomdába?

– Igen, de azzal ne törődj, én majd megcsinálom a korrektúrát, írd meg holnapra a folytatást, és gyere ide három órára, mint ma.

Azzal Duroy sorba szorongatott minden kezét – azt sem tudva, melyiknek a gazdáját hogy hívják –, és friss kedvben, vidám szívvel ment le a szép reklámlépcsőn.

4

Georges Duroy rosszul aludt, annyira izgatta az a vágy, hogy nyomtatásban lássa cikkét. Napkeltekor talpon volt már, s az utcán kószált, jóval korábban, mint ahogy a kihordók végigrohantak az újságosbódékon.

Elment hát a Saint-Lazare pályaudvarhoz, mert tudta, hogy oda előbb érkezik meg a *Francia Élet*, mint az ő környékére. De még mindig túlságosan korán volt, őgyelgett az utcán.

Látta, amint az újságárusasszony megérkezett, és kinyitotta tüveges bódéját, aztán észrevett egy férfit, aki nagy halom összehajtogatott

papirost cipelt a fején. Odasietett: a *Figaro*, a *Gil-Blas*, a *Gaulois*, az *Èvènement* és két-három másik reggeli lap volt, de a *Francia Élet* hiányzott közülük.

Félelem fogta el: hátha másnapra hagyták az *Afrikai vadász emlékei*-nek közlését, vagy hátha véletlenül az utolsó percben nem tettett a dolog Walter papának.

Amikor a bódé felé visszament, észrevette, hogy már árulják az újságot, pedig az érkezését nem is látta. Odaszaladt, gyorsan kifizette a három sout, kibontotta az újságot, és végigfutotta a címet az első oldalon. Semmi. Szíve dobogni kezdett: széjjelterítette a lapot, és nagy felindulással olvasta egy hasáb alján, nagy betűkkel: *Georges Duroy*. Megjelent! Micsoda öröm!

Gondolkozni se tudott; elindult, kezében az újsággal, kalapját félrecsapta; szerette volna megállítani a járókelőket, hogy azt mondja nekik: „Vegye meg, vegye meg! Egy cikkem van benne.” Szeretett volna teli tüdőből kiáltozni, mint bizonyos emberek cselekszik esténként a bulvárokon: „Olvassa a *Francia Élet*-et, olvassa el Georges Duroy cikkét: *Egy afrikai vadász emlékei!*” És egyszerre elfogta a vágy, hogy maga is elolvassa a cikket, mégpedig nyilvános helyen, egy kávéházban, ahol jól láthatják. Keresett egy helyiséget, ahol már vannak emberek. Messzire kellett mennie. Végre leült valami italmérés előtt, ahol már több vendég tanyázott, és rumot rendelt, olyan hangon, mintha abszintet hozatott volna, nem is gondolva az idővel. Aztán felkiáltott:

– Pincér, a *Francia Élet*-et!

Egy fehér kötényes ember odaszaladt:

– Nem járjuk, nagyságos úr, csak a *Rappel*-t, a *Siècle*-t, a *Lanterne*-t és a *Petit Parisien*-t.

Duroy hangosan és méltatlankodva jelentette ki:

– Micsoda butik! Menjen, vegye meg!

A pincér elszaladt, és hozta a lapot. Duroy olvasni kezdte a cikket, és többször elmondta fennhangon: „Nagyon jó, nagyon jó!” – magára akarta vonni szomszédai figyelmét, s felébreszteni bennük a vágyat, hogy megtudják, mi is van ebben az újságban. Aztán amikor távozott, az asztalon hagyta. A gazda észrevette, és utánakiáltott:

– Nagyságos úr, nagyságos úr, itt felejté az újságját!

Duroy azt felelte:

– Otthagynom maguknak, már elolvastam. Különben van benne ma valami nagyon érdekes dolog.

Nem mondta meg, hogy micsoda, de távozóban látta még, hogy egyik szomszédja elveszi a *Francia Élet*-et az ő asztaláról.

Gondolkozni kezdett: „Hát most mit csináljak?” Elhatározta, hogy bemegy a hivatalába, felveszi a fizetését, és lemond az állásáról. Már előre reszketett a gyönyörűségtől arra a gondolatra, hogy milyen arcot vág majd a főnöke meg a kollégái. Legjobban a főnök elképedésének örült.

Lassan ment, hogy ne érjen oda fél tíz előtt, mert a pénztárt csak tíz óraker nyitják.

Hivatali helyisége nagy, sötét szoba volt, ahol télen majdnem egész nap égetni kellett a gázt. Szűk udvarra nyílt, más hivatalos helyiségekkel szemközt. Nyolc hivatalnok ült ott, a sarokban pedig spanyolfal mögé rejtőzve a főnökhelyettes.

Duroy mindenekelőtt felvette száztizennyolc frank huszonöt centime-ját – sárga borítékban várt rá a kifizetéssel megbízott hivatalnok fiókjában –, aztán diadalmas arccal lépett be a nagy munkaterembe, ahol már annyi napot robotolt végig.

Mihelyt belépett, rászólt Potel, a főnökhelyettes:

– Á, maga az, Duroy úr? A főnök úr már többször hívatta. Tudja, hogy nála nem lehet beteg az ember két napig egyfolytában orvosi bizonyítvány nélkül.

Duroy megállt a szoba közepén, előkészítve a hatásos jelenetet, és jó hangosan felelt:

– Füttyülök rá!

A hivatalnokok elképedve kezdtek mozgolódni, és Potel úr feje riadtan bukkant fel a spanyolfal mögül, ahová úgy be volt zárva, mint egy skatulyába.

A léghuzattól félve szokta így eltorlaszolni magát, mert reumája volt. Két lyukat fűrt a spanyolfalba, hogy személyzetét ellenőrizhesse.

A légy zümmögését is meg lehetett hallani. A főnökhelyettes végre habozva megkérdezte:

– Mit mondott?

– Azt mondtam, füttyülök rá. Ma is csak azért jöttem be, hogy lemondjak az állásomról. Beléptem munkatársnak a *Francia Élet*-hez,

havi ötszáz frank fizetéssel, azonkívül pedig soronként honorálják, amit írok. Ma reggel már meg is kezdtem a szereplésemet.

Pedig megfogadta magában, hogy hosszan fogja szürcsölni a gyönyörűséget, de nem tudott ellenállni a vágynak, hogy egymás után felrobbantsa összes bombáit.

A hatás egyébiránt tökéletes volt. Senki sem mozdult.

Duroy ekkor kijelentette:

– Értesítem Perthuis urat, aztán visszajövök, hogy elbúcsúzzam maguktól.

Távozott, hogy megkeresse a főnököt, aki így kiáltott fel, amikor észrevette:

– No, csakhogya itt van! Tudja, hogy nálam nem lehet...

A hivatalnok szavába vágott:

– Nem érdemes így bömbölni...

Perthuis úr – kövér ember volt, és olyan vörös, mint a kakastaréj – fulladozott meglepetésében.

Duroy folytatta:

– Nekem elég volt a maguk butikjából. Ma reggel arattam első sikeremet az újságírás terén, és nagyon szép pozícióm lesz. Van szerencsém.

Azzal kiment. Bosszút állt mindenért.

Sorban kezét szorított volt kollégáival, akik alig mertek szólni hozzá, mert féltek, hogy kompromittálják magukat, hiszen a nyitott ajtón keresztül hallották a főnökkel folytatott beszélgetését.

Ismét az utcán volt, zsebében a fizetésével. Nem sajnálta magától a bőséges ebédet, egy jó, eléggé olcsó vendéglőben, ahol ismerős volt; újra megvette és otthagya asztalán a *Francia Élet*-et, aztán végigjárt néhány üzletet, és vásárolt holmi apróságot, csak azért, hogy hazaküldhesse, és bediktálhassa a nevét:

– Georges Duroy.

Hozzátette:

– A *Francia Élet* munkatársa vagyok.

Aztán megmondta az utcát és a házszámot, de gondosan kikötötte:

– A csomagot a házmesternél kell hagyni.

Minthogy még volt ideje, bement egy könyomdába, ahol rögtönzött névjegyeket készítettek a járókelők szeme láttára; azonnal csi-nálattott száz darabot, neve alatt feltüntetve új foglalkozását is.

Aztán az újsághoz ment.

Forestier fölényesen fogadta, ahogy alárendeltek szokás:

– No, itt vagy? Helyes. Éppen van is egy-két megbízásom számodra. Várj csak tíz percig! Előbb el akarom végezni a dolgomat – és folytatott egy megkezdett levelet.

A nagy asztal másik végén egy igen sápadt, puffadt, kövér kis ember, akinek kopasz, fehér koponyája csak úgy ragyogott, írt valamit, orrával szántva a papirosát, mert erősen rövidlátó volt.

Forestier megkérdezte tőle:

– Mondd csak, Saint-Potin, hány órákor mégy interjúra?

– Négykor.

– Magaddal viszed ezt a fiatal Duroyt, és beavatom a mesterség titkaiba.

– Rendben van.

Forestier aztán barátja felé fordulva hozzátette:

– Elhoztad az algíri cikk folytatását? A mai első cikknek nagy sikere volt.

Duroy zavartan hebegte:

– Nem, azt hittem, ráérek délután, sok dolgom volt, nem tudtam...

A másik elégedetlen arccal vont vállat:

– Ha csak ilyen pontos vagy, nem nagy jövőt jósolok neked. Walter papa számított a kéziratodra. Majd megmondom neki, hogy holnap kapja meg. Csalódsz, ha azt hiszed, hogy ingyen fognak fizetni.

Kis hallgatás után hozzátette még:

– Ördögbe is, addig kell ütni a vasat, amíg meleg!

Saint-Potin felállt:

– Készen vagyok.

Forestier ekkor hátradőlt a székén, majdnem ünnepélyes pózba vágta magát, hogy így adja meg utasítását, és Duroy felé fordult:

– Nos hát: két nap óta Párizsban időzik Li Theng-Fao kínai tábornok a Continentalban és Taposahib Ramadera Pali indiai rádzsza a Bristolban. Ezekkel fogtok beszélni.

Aztán Saint-Potin felé fordult:

– Ne felejtse el a fontosabb kérdéseket, amiket elmondtam neked. Kérdezd meg a tábornokot és a rádzsát, hogyan vélekednek Anglia távol-keleti üzemleiről, mi a véleményük az angol gyarmatosításról

és uralomról, mik a reményeik arra nézve, hogy Európa és különösen Franciaország beleavatkozik az ügyeikbe.

Elhallgatott, aztán, mintegy a színpalak közé beszélve, hozzátette:

– Az olvasóinkat roppantul érdekelni fogja, ha egyszerre tudhatják meg, mit gondolnak Kínában és Indiában ezekről a kérdésekről, amelyek most annyira izgatják a közvéleményt.

És hozzátette Duroy számára:

– Figyeld meg, hogyan fog Saint-Potin a dologhoz, ő kitűnő riporter, iparkodjál megtanulni a módját, hogy kell öt perc alatt mindent kiszedni valakiből.

Aztán újra írni kezdett, nagy komolyan, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy nyomatékosan megmutassa a kettejük közt levő távolságot, és kicsinységének tudatára ébressze egykori bajtársát, új kollégáját.

Mihelyt kiléptek a kapun, Saint-Potin elnevette magát, és így szólt Duroyhoz:

– Micsoda szélhámós! Még előttünk is adja a bankot! Igazán azt hinné az ember, hogy olvasóknak néz.

Amint a bulvárra értek, a riporter megkérdezte:

– Nem innánk valamit?

– De, nagyon szívesen. Nagy meleg van.

Betértek egy kávéházba, és frissítő italokat rendeltek. Saint-Potinek megeredt a szava. A meglepő részletek kiapadhatatlan bőséggel beszélt mindenkiről, és főként az újságról.

– A gazdánk? Igazi zsidó! A zsidó pedig, tudja, nem változik meg soha. Micsoda faj! – És bámulatos eseteket sorolt fel a fősvényeségről, Izrael fiainak sajátos fősvényességéről, filléres megtakarításokról, szakácsnéhoz illő alkudozásokról, kért és megkapott szégyenletes árengedményekről, az uzorások, zálogkölcsonzók egész mivoltáról.

– Amellett mégis jópofa. Nem hisz semmiben, becsapja az egész világot. Az újság félhivatalos, katolikus, liberális, köztársasági, orleanista, valóságos vegyeskereskedés; csak azért alapította, hogy támogassa vele a tőzsdei műveleteit és mindenféle vállalkozását. Ebben aztán nagy ember; milliókat keres olyan részvénytársaságokon, amiknek egy fillér tőkájuk sincs...

És beszélt, beszélt, folyvást kedves barátjának szólítva Duroyt.

– És Balzachoz méltó szavai vannak ennek a csirkefogónak.

Képzelve csak, múltkor a szobájában vagyok, azzal a vén ló Norbertrel s azzal a Don Quijote Rivallal, amikor belép Montelin, a kiadóhivatali főnökünk, hóna alatt tartva azt a szattyánbőr irattáskát, amelyet egész Párizs ismer. Walter felkapja az orrát, és megkérdezi:

– Mi újság?

Montelin naivul feleli:

– Éppen most fizettem ki azt a tizenhatezer frankot, amivel papírért tartoztunk.

A gazda óriásit ugrott.

– Mit beszél?

– Most fizettem ki Privas-t.

– De hiszen maga megbolondult!

– Miért... miért... miért...

Levette szemüvegét és megtörölte. Aztán mosolygott, azzal a furcsa mosolygással, amely mindig ott szaladgál azon a vastag képén, valahányszor valami huncut vagy erős dolgot mond, és tréfás, de alapjában meggyőződéses hangon jelentette ki:

– Miért? Hát mert ebből az összegből négy-ötezer frank engedményt kaphattunk volna.

Montelin csodálkozva folytatta:

– De, főszerkesztő úr, hiszen minden számla rendben volt, én ellenőriztem, ön helybenhagyta...

Erre aztán a főszerkesztő elkomolyodva jelentette ki:

– Ilyen naivnak nem szabad lenni. Tudja meg, Montelin úr, mindig fel kell halmozni az adósságokat, hogy kiegyezhessen az ember.

És Saint-Potin a szakértő fejbólintásával tette hozzá:

– Hát mit szól ehhez? Nem Balzac tollára való?

Duroy nem olvasta Balzacot, de meggyőződéssel felelte:

– Meghiszem azt!

A riporter aztán beszélt Walternéről – vén lúd –, Norbert de Varenne-ről – öreg, lecsúszott alak – és Rivalról – mániákus verekedő! Aztán Forestier-re tért át.

– Hát ennek meg az a szerencséje, hogy jól házasodott.

Duroy megkérdezte:

– Tulajdonképpen milyen asszony a felesége?

Saint-Potin a kezét dörzsölgette:

– Ó, minden hájjal megkent teremtés az. Szeretője egy mulató

öregúrnak, Vaudrec grófnak, aki hozományt adott neki, és férjhez adta...

Duroy hirtelen hideget érzett, idegesen összeszorult az ökle, szeretne volna gorombán letorkolni és felpofozni ezt a fecsegőt. De egyszerűen csak félbeszakította, és megkérdezte tőle:

– Igazán Saint-Potinnak hívják magát?

A másik ártatlan arccal felelte:

– Nem. Thomasnak hívnak. Csak az újságnál kereszteltek el Saint-Potinnak.¹

Duroy fizetett, és azt mondta:

– Hanem, úgy veszem észre, későre jár az idő, és nekünk még két nagyurat kell meglátogatnunk.

Saint-Potin elnevette magát:

– Maga még mindig naiv! Hát azt hiszi, elmegyek és megkérdezem azt a kínait meg azt az indust, hogy mit gondolnak Angliáról? Mintha én nem tudnám jobban náluk, hogy mit kell gondolniuk a *Francia Élet* olvasói számára. Meginterjűvoltam én már ötszáz ilyen kínait, perzsát, indust, chileit, japánt és egyebet. Mind ugyanazt feleli, azt, amit én akarok. Csak elő kell vennem a legutolsóról szóló cikkemet, és szóról szóra lemásolni. Nem változik egyéb, csak a személyleírásuk, a nevük, a címeik, a koruk, a kíséretük. Ebben aztán nem szabad tévedni, mert keményen helyreigazít a *Figaro* vagy a *Gaulois*. Mindezekről azonban a Bristol meg a Continental portásai öt perc alatt tájékoztatnak. Majd gyalog megyünk oda, és elszívunk útközben egy szivart. Végeredmény: öt frank kocsipénzt kapunk az újságtól. Látja, kedvesem, így dolgozik az ember, ha van egy kis gyakorlati érzéke.

Duroy megkérdezte:

– Ugye, ilyenformán nagy jövedelmet jelent a riporterkedés?

Az újságíró rejtelmesen válaszolta:

– Igen, de semmi sem hoz annyit, mint az újdonságok, a burkolt reklám miatt.

Felkeltek, és a bulváron a Madeleine felé mentek. Saint-Potin egyszerre azt mondta a társának:

– Tudja, ha van valami dolga, nekem nincs szükségem magára.

Duroy megszorította a kezét, és elment.

¹ Potin – pletyka (franciául).